

سوات نامه

د شوال خان هوتک

مقدمه، تحقیق او راښود

د پښتو اکاډمي

ټول حقوق پخپل د مرتب محفوظ دي .

سوانح نامه

د

خوشحال خان خټک

مقدمه، تحقیق او سمون

هميشر خليل

مرکزی خوشحال دبی و ثقافتی جرگه (پښتو)

اکوړه خټک

۱۵۰۵۲

خوړونکي ————— مرکزي خوشحال ادبي ثقافتي مجلہ اکوړه

طبع ————— شرکت پرنٹنگ پریس چوک نېټ روډ لاہور

کاتب ————— نواب خان

اشاعت ————— اکتوبر ۱۹۸۶ء

طبع ————— درې میسے حل

تعداد ————— یوزر

بیم ————— شل روپي

۲

انتساب

د

مکندرئی د غازیانو

په

نوم

یو خوشخبره

دا کتاب یعنی "سوات نامه" د مرکزي خوشحال ادبي وثقافتی جرگې د ریښه پېشکش دې، چې قوم ته د سوغاتو د غندنه وړاندې د "په خوشحال خان خټک دیونقید بازگشت" او "جنت خوشحال" په نومونو دوه کتابونه هم جرگې له خوا چاپ شوي دي، چې د ادب تېر وېه ورباندې خپله تنده ماته کړې وي او قوم اکثریت به ترې نه هم امید دې استفادې کړي وي. دغه دېس خوشحال د بېرکېلونه "هم انتاء الله پیر ز چاپ کیدونکې دې چې د خټک نا د کینرو شاعرانو منظوم کلام دې -

"سوات نامه" لکه چې څرگنده ده - د خوشحال خان خټک هغه ادبي شجرې دې چې د سوات د دورې په اذان کېنې دې لیکلې ده - د دې کتاب چاپ کوونې دوخت دیواهم ضرورت له مخه مونږ خپل نور ادبي فعالیتونه پشاکړې - او د دې اشاعت ته مو اولیت ورکړو - جرگه د محترم همیش خلیل عموما د هغو ادبي کوششونو اعتراف کوي چې هغوی د تیر و دېر شوکا لورا په یو سر د دلا نعود نیشوالی با وجود په خورا پیر انهماک سرته رسوي - خصوصاً په خوشحالیا توجه موصوف په لېره موده کېنې کوم کار وکړو - جرگه د هغه هم مننه کوي -

فضل اکبر سیلاب

مصدر

مرکزي خوشحال ادبي وثقافتی جرگه (جې جې جې) اکوړه خټک

داقلمی نسخہ

د سوات نامه د اقلې نسخه د پيښور پوهنتون د پښتو
اکیډمۍ ملکیت ده، چې د اقلې نسخو په قطار کې په ق - ن
۵۶۹ نمبر پورته ده. دا خطي نسخه په یو ویشتو مخونو مشتمله، چې
پخپل نښ کې په مختلفو صفحو مختلف تعداد شعرونه لري
یعنې چرته یو ویشت او چرته درو ویشت، هر کله چې په وروستی مخ
دولس شعرونه درلي -

دا قلمی نسخہ د شمس الدین د " مناقب فقیر " د خطی نسخے سر
ہم پہ یو جلد کیے د " مناقب فقیر " نہ پس خون دی دہ ، چہ خورسویہ
یوکم اتیا (۴۷۹) شعرونہ لوی ۔

سوات نامہ پہ وٹھسبی محل "امر مغان خوشحال" کہتے ، دوئم محل
"تاریخ مرصع" ، او پہ دریم وارد اودہ ورخنی "زیری" لخوا اکیدم
آف سائنس آف افغانستان دیوہانہ عبدالحی حبیبی دسریںے او

”خوشحال خان بہ سوات کہنے“ دسرخط لاندہ ماغیلہ یوہ مقالہ کہنے چہ خوشحال یوہ
کال ۱۹۰۷ء لہ مکلفہ شروع کیری د” ارمغان خوشحال“ دسوات نامے نقد ۱۹۱۱ء
شہر دے دودوستو معلومہ شوہ چہ دارمغان زما سرہ چایی نسخہ ناقصہ ۵-۸
کتاب اشاعت تاریخ ہزاری علی ۱۹۰۴ء علی دمریہ تاریخ نے چار شنبہ نام علی
۱۹۰۷ء دے -

څرگند د فو سره په کال ۱۳۵۸ شمسی کې منع کړه - دغه ذکر شوی چاپي
تولې نسخې په درې سوه یونوی (۳۹۱) اشعارو مشتملې دي - زموږ دا
موجوده "سوات نامه" د ذکر شوو چاپي نسخو په مقابله کې اته اتیا (۸۸)
شعرونه اضافي لري - چې "نوټونه" کېنې یې پخپله موقع ذکر
شوې دي -

مُخَفَّات

ق ن - د پښتواکېډې مټی پښور قلعي نسخې
ن م - تاریخ مرصع
ا م - ارمغان خوشحال
ک چ ن - د کابل چاپ نسخې
تاک - تاریخ مرصع + ارمغان خوشحال + د کابل چاپ نسخې
د پښتواکېډې مټی پښور د ډاکټر ټرینا غلی محمد نواز خان طاووس
اولا تبریزین ښاغلی سرفراز خان مروت شکرگزاریم - چې د
سوات نامه "د قلعي نسخې او خټو نورو سهولتونو په راکړه کېنې
لې د خورا ډېرو نرتندی مظاهره وکړه -

همیش خلیل

مئی ۱۹۸۵ء

سریزه

د آریاؤ مقدس کتاب رگ وید چه د مذهبی منظوماتو
مجموعه ده، د خپل نر په ځنوسند رو کښه چرته چه د کوښا
(د کابل دریا ب)، گوماتی (د گومل دریا ب)، او کرومو یعنی د کرۍ
دریا ب ذکر کوی - هلته د سند هو (ایاسین) د لوئے سیند په
ستاينه کښه دیوے سندرے ذکر هم کوي - دا ستاينه د سرودنو
په پنځم اولسم جز کښه داسه شویده -

”..... اے سند هو! ته د هو په خپله چپه او مته
اوبه د تریشاما (TRICHTAMA) راسا (RASA)، سویتی
(SUETI) او کوښا (KOU BHA) دیند ونوسره یو ځلے کوے
او بیا هم پخپله هغه اراده ”گوماتی“ او ”کرومو“ را کاږی.....“
پورته د ایاسین او هغه د معاوینونو په ذکر کښه یو سیند د
”سویتی“ په نامه هم یاد شوی دے چه د سوات له سنده
عبارت دے - د سوات دا سیند په کال ۳۲۱ ق م کښه میګاستیر

د "سواتس" او بېلموس د "سواستوس" په نامه یاد کړې دے. هرکله
 چې د رگ وید د سرودونو په شپږم جز او مها بھارت کې د هند
 د قطبي لویډیزو علاقو د نومونو په فهرست کې هم راغلې دے. د
 موسیولین په خیال هیون سنگ په خپلو یادداشتونو کې د
 "سو-پو-فا-سو-تو" (Sou-Po-FA-SO-TO) په نامه
 چې کوم سیند یاد کړیدے. هغه هم دغه د سوات سیند دے
 او هم په دغه نوم د قطبی کندی هارا ته اوبه ورکوئے.

د سنسکرت شری یو عالم پانینی چې په کال ۳۵۰ ق م
 کې د سوابی تحصیل په تاریخي کلی "لاهور" کې میشته دے. د
 سوات سیند پخپله خپل کتاب "اشتا هیائی" کې لیکي.
 "د سواستوسیند د خپل معاونه" موری (پنجکوه)
 سره د کند هارا په قطبي خوا اوبې یا نه (UDIYANA)
 خج را بهیوړي "ناغلے جیپی د جیو گوانیکل د کشری آن
 اینشت اپنایا" په حواله لیکي.

"د سوات دغه بهاند او فیاض رود په مها بھارت
 کې د بھشیمه (BHISHMA) په نامه یاد شوے چې
 آریان (ARRIAN) یونانی مؤرخ د ۱۷۵ م په شاوخوا
 کې سواستوس بلے دے، چې د یودائی لیکوالو په
 قول داد مملکت یوه سیمه دے او لرغونے پایتخت

د افغانستان پخوانے تاریخي نوم په جید ۸۹
 د سنسکرت لفظ "اوجان" چې معنی لے باغ یا بنه سرسبز سیمه دے.
 یعنی اوسنۍ مردان.

لرغونې پایښت ته د "ارسته پوره"
(ARISATA - PURA) په نامه د سوات اوسني
چارباغ ده -

چيني سيلانیا نو فاهيان، سونگين، ترسون او هيون سونگ
د سوات د هغه وخت د مذهب، تهذيب، تمدن، ثقافت او معاشرت
پخپله خپلو سفرنامو کې ښه خپل خپل خيالات د قلم لاندې راوستي
دي -

(۲)

خه وخت چه سکندر يوناني په کال ۳۳۱ ق م کې د اخامش
بادشاهت آخری بادشاه "داراکوډمانس" (CODOMANAS) ته د ماتې
ورکولو نه پس هم د هغه پس له ايرانه تر مشهده لاړه. بيا د افغانستان
د موجوده فراه او قندهار له امله د کابل په لاره له باختره
هم تېر شو او سره دخپله فوځه چه له هندوګنه راوړېده،
نو سکندريه ښهر ته ورسيد. له دغه ځايه د کوفې (کابل سيند) په خوا
روان شو. او خه وخت چه "نکاسيا" (NICAEA) ته ورغلو، نو
"اتينا" (ATAENA) ته د قرباني پيش کړه او بيا هم دلته
يوناني ښکرو دوه برخې شوې يوه برخه د جنرل "هيفالستين" او
"پروکاس" په مشرۍ کې دخيبر په لاره د موجوده چارسده
له د لږ کيدو په خيال د اسکندريه د افغانستان موجوده جبل السراج د
پروکاس "دلس" او "مکوندان" د پيښور خوا د ناکوم ځاي په ياد
کېده. هرکله چې يوبل مورخ د جلال کوټ (جلال آباد) لومړنی اړخ
کې ځي نو د دې -

مرکزی ځای ته "پوکلاؤتس" ته راغله او ددغه ځای ته شهزاده
"اسپس" (ASTES) ته مرکرو -

په قول د "اریان" د فوځ په برخه سکندر دخپل لاس لاند
داخته او د "اسپاسی"، "کوراکي"، او "اساکي" په علاقه ورننوټو.
دغه لار پوره سټه، غرنیزه او لوړه شوره وه چې "کوس" (کوټیه)
نوم یې دریاب سره سره قتل وکړه دغه دریابه په پورې وکتو
یونانی بنکرو ته د پورې کولنې وړ پیښه شوه. "کوس" دریابه په
پورې وکتو "اسپاسی" قبیلې د سردار سره د مقابلې په وخت په اوږه
د ناڅم خورلو او قبایلي بنکرو د سخت مدافعت په وجه سکندر د پور
وځړیدو. دخپل قهر په نتیجه کې په لاس درغلی قول جنګی بډیان
تې نه صورت قتل کړه بلکه نور د پور خلق یې هم بې دریغه ووژل. د
جنګ په کټه کې دخپل قهر او غضب سرولو د پاره یې ښه هم لوسته
لوټه کړه.

دلته نه چې قارغ شو، نو "استدراک" ښه رته یې مخه کړه.
خو دا ښه رته بې دځه پناه دوزه ترلاسه کړه. دلته یې خپل
یو جرنیل "کراسټس" د فوځ د پورې لوستې برخې سره په علاقه د
قبیلې د حکمتیا د پاره پوښو او خپله د "سواست" د سیند په غاړه غاړه
د "اسپاسی" قبیلې مرکزي ښه رته ورسیدو "اریان" لیکي. چې
څه وخت "اسپاسیان" د سکندر له حملې نه خبر شول، نو د

۱. دلغان او کوټی قبایل - ۲. د کوز د پور قبایل

۳. د تالاش او سوات قبایل -

شهر خلقو د خپله لاشه دا سټهر وسو او په هېم غرونو ته وځانه.
خو هر کله چې یونانیانو، قبايل هلته هم په قرار د نه پرېتولو په نیت
د تعقیب په تیج کېنه د قبايلو او یونانیانو تر منځه چې کوم لاس په
لاس جنگ وشو. هغه هم د یونانیانو په کټه تمام شواو د اسپاسیانو
سردار پکښه وژل شو.

د ذکر شوو جنگونو نه پس یونانیان د جندول او "ایری کایون"
ته د اسمار او هند وراج د غرونو له خوا را بنکته شول. دغه
وخت "کرا سټرس" هم د خپل کار د تکمیل نه پس "ایری کایون" کېنه
د سکندر سره یوځای شول.

د اسپانیانو سره د یو بل جنگ په تیج کېنه چې په "پشانت" (جندول
اونادګی) شوه ده، هم سکندر بریالې شو. د دې جنگ پخپله یونانی
مؤرخین لیکي - چې سکندر ته په دې جنگ کېنه غلوینت زره پندیا
او دوه لکه دیوش زره څاروی په لاس ورغلل. سکندر د غوڅارو و
کېنه د څو مېنه نسل د غوایا نومقدونې ته د لېو لو حکم وکړو.

یونانیان په ذکر شوو علاقو د جنگونو نه پس په "اساکنی" (پریکړې
کېنه، اوږې کرام او تالاش) د بلوس په اراده د "مکورانی" په
څاړه د "کورائیس" له ریا په پورې د تل - او د "اساکنی" په مرکزی
بهر "ساګا" ته حمله وکړه. د جنگ په ابتدا کېنه د یونانیانو پښه
وځوښه. اساکنیانو د یونانیانو پشاکیدل خپله کچه په غلط نهه.

د نادګی خوا وښا دیو ځای نوم (ګیوس آف افسدیا)
له مطلب د پنجګوړه دریاب دے چې مهاجارت کېنه د "کاوری" په نامه یاد شوی.
له پنجګوړه دریاب څخه تر څو کم مقام ده. غالباً د کټه دره چې چکد نه اټکل.

دېره خوشحالی وکړه او د خپلو منظمو حملو پچايي په غير منظم ډول
 خپلو حملو دوام وکړو. سکندر د اساکينيا نوله دغه جنګي سېوې په
 نتيجه کې په هغویو دروند يرغل وکړ او اساکينيان په مات کړل او
 "ساکا" په دې محاصره لاندې راوسته. خو سر ددې بيا هم اساکينيانو
 څلور ورځې خپلې حملې جاري وساتلې ولې باجوړ د حملو د هغو ټول
 کونشونو ناکام شول او سردار په "اوس" نوميږي ووژل
 شو. دا جنګ د سوات په ساحه د سکندر وټې په جنګ يادېږي. دغه
 جنګ کې د قبائلي لږکيو تعداد دوه زره سوار او دېرش زره
 پي پي يادېږي.

د دې جنګ کې سکندر هغه وخت په پښه يو غښتې وڅړ، کوم
 وخت چې هغه په يوه غونډۍ او د پښو د کارنگرافي کوله. "اريان"
 د بيان مطابق دا غښتې د سکندر د پښې په گيښي (شنکوه) او د
 "کوټپښ" د وينا مطابق په پښې ټکيدلې وه. "کوټپښ" ليکي چې
 د غښي څوکه دهغه له زخه وويستلې شوه نو بيا دغه دارو درملو
 يې غمه زړه پخپل کار بيا نکړا شو. دې زخه په پخپل لود درد
 د احساس له مخه په دې وينا مجبور شو چې :-

■ بيشکه زه د جو پښو ځوئې گڼلې شوم
 ولې دغه زخه د انسانانو په قطار
 کې ودرولم.

■ "ساکا" خپلو نور د جنګ توان راوړلې شو، نو قلا بند
 شول او بادشاه ته په دې صلح دپاره قاصد ورولېږلو. د صلح دا

د خواست په چه د منځه شوېسته را نړۍ (مسلک) سره د نورو وچیتو
تېرو د اړ تینود مانړۍ نه ورا ووت - د غوځولو د سر نړ وپه پیاو
کېنه د نذران په توگه شراب اچول - را نړۍ خپل د قې ما شوم
هوږ په د سکندر په پښو کېنه د اچولو - سکندر ته صرف دوی معاف
کړل بلکه د را نړۍ سابه اعزاز په هم پچایه کړو - د ځنوخلقو په
خیال معافی او اعزاز برقراري د را نړۍ بوبادي او بې وسې نه بلکه
د بنایست د تاثیر نتیج وه - پسته د را نړۍ یو بل هوږ هم وشو
چه سکندر ونوموږ شو -

سکندر چه د "اساکنی" له مهمه فارغ شو، نو "کوینس"
(Koinos) ته په بازیره ته په دے امید وړیدلو چه د ساکاد ماته
په خبریدلو به د هغه ځایه خلق وسله کیږدی - او "اتالوس"
(ATTALOS) ته "اورا" (ORA) نو ته بهر ته د محاصره
کولو په نیت ولېږلو - د "اورا" قبایل مقابل د پاره پور شول -
خو دیونا نیا نو د لویې عسکري طاقت د وړاندې هغه بې وسه شول -
حکله بهر "اتالوس" د خپلې ولقې لاندې کړو -

د لے د "بازیره" بهر په آسانه قبضه کولو کېنه "کوینس" ته
دیوے کړانې ورا پېښې شوے - بیا هرکله چه سکندر د "بازیره"
د خلقو له اړادو نه خبر شو ، نو خپله بازیره ته روان شو -

د ستېن پخپل دراجه کړاگرځی او سوات کېنه د بیکوټ (بیکوټ) نه د خوسلو
په فاصله په اوږد کړام واقع دے -

د "اورل ستېن" "بازیره" د بیکوټ (بیکوټ) نه د نړوم آبکوی اوږدای - چه د
بیکوټ غره وپه وړاندې د ایضاحا قوسه مطاب دے (احمد علی کهزار)
د کنگهم پخیال بازیره د مردان ورا ستم کای پچایه آباءه وه -

پېښور يا گندهارا پاتې تخت وه - هلته سکندر دخپل جنرال
 هيفاسټين "چې دخيبر په لار له ننگرهاره "پوکلاؤتس" ته
 رسيدلى وه، سره يوځاي شو -

دلته د اطمینان حاصلولو نه پس سکندر يو ځل بيا په
 "اورنوس" د حيطه قابيا وکړه او دخپلو لښکرو د قيام دپاره
 يې "ايمبوليما" خپل مرکز جوړ کړو - د "ايمبوليما" په حقله
 پروفيسر "ولن" ليکي :-

"د هروستوبيا سکندر" ايمبوليما "نوم يې
 ښه رته چې اورنوس" سره نژدې
 د هروستيدو -"

د شلمې شپې چې "اورنوس" ته د واپس تللو په سفر کي
 د گندهارا دوه "شهزادگان" "کوفز" او "اسکيتاس" هم د
 د سکندر سره وو - دغه وار د "اورنوس" په خلاف
 جنگي تيارود سکندر د "اورنوس" د فتحې امر مان هم پوره
 کړو -

په اورنوس "د کامياني نه پس د "اساکني" ځينو قبائلو د
 د بغاوت په وجه يونانيانو يو ځل بيا په "اساکينيانو" حمله وکړه -
 دغه وار دواړه لښکري د "دائوتا" په مقام يو بل سر مخامخ
 شول - دوباره سره د ماتې ، قبائلو اطاعت ونه منلو او د
 خپل هيواده وکوچيدو - دايا سينده پورې وتل او د جهنم
 او چناب د سيندونو په مينځني ساهه "ايميسارا" کي مېشته شول

سکندر له "دائرتا" نه چې د مهايتړ قطب خواته ياديږي -
 د خټلو په کړانو لاس و "او هسند" ته ورسيدو او هم دلته خپلو
 خدايانو ته د قرباني پيش کولو نه پس په اباسين پورې دتو -
 له گندهارا - سکندر يوناني دتلون نه پس د اباسين په لويديزه
 ساحه د يونانيانو د حکومت په خلاف ددغه سيمې قيامي سردارانو يو
 خل ياو خپلې آنادئي دپاره لاس وپيښه وهل شروع کړل - خود سکندر
 يوناني د مرک نه پس هرکله چې يوناني حکومت مخ په پړيواته او د
 هغه هر جرنيل د خپلې خپلې بادشاهي خوږونه ولیدل نو سيلوکس

ع، يعنې هندو چې د صوابي تحصيل يوناني مخي کله دے - داکي د اباسين په ختيږه
 غاړه آباد دے او پيښور ته د نوښهر په لاس د پنجو سويلو په صافت آباد دے -
 هيون سنگ چيني سيلافي هم په کال ۹۶۱ کې د پيښور د درې په وخت
 د دے کلي ليد لوله تللې وه - ورومې عرب سيلافي مقدسي د هندو باغاتو
 ذکر کړيدے - هرکله چې چنگيز خان د سلطان جلال الدين خوارزم پيسه تر دغه
 حايه راغلې وه - تيمور او بابو خپلې خيمې هم دلته لکه کړې وے - اکيوپ يوسفزو
 د بالادستي په غرض دلته قلاجور کړے وه - سيد احمد د بولمئي د سکهاڼو
 خلاف جهاد کولو دپاره هم دلته ږېړه وه او هم دغه کله د کابل د ياد قهاڼو
 دارا بخلاف وه - فرانسي اړکيا لوجسټ پروډيس "فوجر" يے د باب الهند
 په نامه يادي - پنجوا نه مانه کيږي (UDABHANDAPUR) په نامه شهرت
 لرلو - داد سنسکرت لفظ دے چې معنی يے د اوبو پورې - تلو
 حايے دے -

چې ۱۱ سکندريونا متوجرئيل وو، د اباسين په ختيز ملک چرته
چې د موريا خانده ان بادشاه چندرگيت بادشاهي کوله په ۳۰۵ ق م
کېنې په حمله وکړه. ولې خپلوکېنې د مفاهيت په وجه دا جنک
د نشواو دغه شان سليوکس نه صرف د چندرگيت په ملک و نه
بلوسيدو بلکه گندهارا او د کابل وادي په هم د هغه
ولعه کېنې ورکړل. چندرگيت او پسته د هغه خوږې بندوسوا په
خپل دور کېنې د گندهاراپه خاږې د هند علا توکېنې د بده مذهب
په تبليغ نور وکړو. ولې د بندوسوا د خوږې چندرگيت په زمانه
کېنې نڅه وخت چې بده مذهب گندهارا ته را ورسيدو، نو په ۲۵۶ ق م
کېنې هغه خپل يو معروف مبلغ "مادهنتيکا" د تبليغ په غرض د پخوا
راوليېرلو. د اشوک د حکومت په دور کېنې بده مذهب توانفانتا
خورشو. اشوک چې پخپل دور کېنې کولې د کانړو تخني (کتي) په مختلفو
مقاماتو لکولې وې. هغوکېنې يوه شهيا زکړه (مردان) کېنې ده.
هم دغه دوران کېنې يونانيا نو يو خپل بيا د يوناني حکومت
د قيام دپاره کوشش وکړه. ولې د جنک نه مخکېنې د وارباده شاهانو
توسينو جوړه وشوه.

د اشوک د مرگ نه پس په کال ۳۵ ق م د سيمه "قوم سباکا"
قبيلې په گندهارا حمله وکړه. او خپل دغه کوشش کېنې
کاميا په شوه. د هروستوييا هم د دغه قوم "کشن" قبيلې د
سباکا قبيلې نه حکومت ترلاسه کړو او گندهارا ته واخلة
گنکا وادي پورې د خپل سلطنت په قيام کېنې کاميا په شوه.

دا قبيله تاريخ كېټ د كشن خاندان په نام ياده شوه. كنشك
دغه ټبر مشهور بادشاه وو. او دده په دور كې بده مذهب
ډېره ترقى وكړه.

د كنشك نه پس ډېره موده بل كوم نامتو بادشاه پيدا نشو.
نېټي په داشوكه چې ملك په ډېرو ډېرو، ياسقوتو كېټ تقسيم شو.
بيا هم باوجود د دغو، ياسقوتو د گپستا خاندان په نوم يو حكومت
وړ. چې په پنځمه عيسوي صدي كېټ پرې د منځني آسيا سپين
هن په نامه يو قوم حمله وكړه. د گپستا خاندان حكومت خوټه غم
كړو. ولې خپله هم ډېر وخت پاتې نشو.

بده مذهب خپل و جذر د مرحلونه تيريدلو په اخري دوره راجا يکرواجيت
په اقتدار كېټ د هند د مخالفت مخه شو. د يکرواجيت نه پس كشن خاندان يو ځل بيا د بده
د عروج او انځر شوه. خوځه وخت چې هندوانو د دسې صدي په
منځه وياړ كېټ د هندو مذهب د تبليغ ابتداء وكړه، نو د بده
مذهب په مخالفت او محو كولو ته د هغې قسمه صرفه وركړه.

وخت په وخت په كنده هارا د اقتدار د بده ليدلو رابديدلو
دا خرڅ به كله ورو او كله كړندې شو. كله به كنده هارا د خرڅ
له خپره آناده هم شوه. خو هر كله په لسمه صدي عيسوي كېټ چې
هندو شاهيه راجه به پال د لته خپل حكومت قايم كړو، نو
ورو ورو تر سوا ته يې پېښې و غزولې. په سوات كېټ ډېرى كوټه
په مقام چې كوله كتبه پراخه شويده. په سوات كېټ ډېرى پورې
دا الفاظ درج دي.

« دا علي بادشاه دور د شاهان عظمي
د بلند مرتبه شاه او مختار اعلا
سړي جېپاله ديوا - »

(م)

« د يوسفز د اصل نسل پخپله تاريخ مختلفه نظريه بيانوي
« ځنو مورخينو په خيال يوسفزي هغه قبيله ده، چې تاريخ كې د
« پكتيان » په نامه ياده شوېده او دودخت « هندوكش » په غرونو
كېته ميشته وه - د وروستوي له دغه ځايه وكونچيده او هغو پښتنو
سره يوځايه شوه، چې د فلسطين له خوا د هجرت كولو نه پس د
غز په غرونو كېته آباډه شوه - د دغو مورخينو په خيال يوسفزي
هم هغه خلق دي، چې يوه نژاد كېته د « امپاسي » په نامه د
كونر او يا جوړ په ماهو آباډ وو - او دودخت تيريدلو سره
د « امپاسي » نه « ايپ » او « ايپ زي » شول -

د دغه ځنو پښتنو اوڅه غيرو پښتنو هغو مورخينو چې پښتانه
بنې اسرائيل كڼري د نظريو، څه « واياتو او انساب دميان له مخه
د يوسفز مورث « يوسف » او مندنيو مورث « مندني » بېلابېل
عقربنچيلو كېته سره وروته وو او دا دواړه د مندي ځامن وو -
مند د خاينې « خاينې » د كنده د خريشون، خريشون د

یعنی راجه جې پال، چې وروستو یې بیا د محمود غزنوي له لاسه
ماتې وکړه -

سره بن اوسره بن د قيس خويي وو -
 وييل شوي چه خاينته لاپه افغانستان كنه وو - چه دهغه پونسي
 عمر هندوستان ته هيرت وكړ او د اباسين نه پورې غاړه په حسن
 ابدال كنه ميشته شو - د لته د عمر يو خويي وزگيد و - او د ستو
 بيا عمر هم په دغه خايي وفات شو - هر كله چه يوسف دخپل د نر
 له مركه خبر شو نو دخپل وراړه مند نر او درندارې پسې حسن ابدال
 ته لاړ - چه وړه ستويي بيا دخپله خاڼه څخه افغانستان ته واپس
 بوتله - څه وخت چه بيا د عمر خويي زلمه شو - نو يوسف خپله يوه
 نور وركړه - د مشري په وجه د يوسف اولاد په يوسفزو مشهور شو -
 بيا د افغانستان په پرينييدلو څه وخت چه د ملك احمد په مشري
 كنه د مردان اوسوات په علاقو آباد شول نو مند نر هم په حيث
 د يوه قبيلې ياد شول -

(۴)

د خپل قبيلوي ژوند په دوران كنه پيښانه اكوند نارخيرو او
 آبادو مړكو دپاره د يو بل سره مشت وكړيو ان وو - هم دغه وجه وه
 چه څه وخت "خشي" قبيلې د غوريا خيلو د لاسه ماته وكړه - نو دخپلو
 ماهو "كارو" او "نښكي" نه كابل ته وكوچيدل او مستقل طور
 په هلته استوگنه اختيار كړه - دغه اوان كنه د ابو سعيد بهادر تيموري خويي
 شهزاده مرزا الغ بيگ هم كابل ته رسيدل وو - شهزاده چه دغه وخت
 يو كم عمر هلك وو - د يوه بد حال وو -

ملک سلیمان شاه چې د خشي قبیلې سردار وو. او د کابل خوا و شا
 په علاقم قابض وو. د شهزاده مرزا الغ بیګ سر په پیژندګلی و. دغه
 پیژندګلی د دربارو ترمنځ یو تعلق پیدا کړو. د هروړو و د تعلق دومره
 نایات شو چې ملک سلیمان شاه خپله لور شهزاده ته ورسوله. لکه د
 خپل اولاد په د شهزاده قومیت او پرورش په دے خیال کولو چه که
 سیا هغه بادشاه شي. نو د قوم به په پکار شي. اتفاقاً یوه ورځ چه
 حضرت نذیرة المکاشفین عمدة الاولیاء شهزاده د ملک سلیمان شاه
 په غیر بڼه ولیدو، نو د هغه پخپله په ورته دا پښتن کوښ وکړه.
 چې هم دا شهزاده به یو ورځ د هغه د قوم قاتل شي. د لے ملک سلیمان شاه
 دا خبره ونه منله او نه په دغه اهمیت ورکړو.

ته وخت چه مرزا الغ بیګ بادشاه شو. نو د حکومت ټول کاروبار
 په د ملک سلیمان شاه په لاس شو. هم دغه وجه ده چې یوسفزی په
 حکومت کې هر حیثیت غالب شول. نتیجه په د ا شوه چه بیا به په د
 بادشاه هم د پروا منلره. او د زبانی په هم شروع کړه.

لکلیا نړی چې د هروړو په نه د یوسفزو خلاف وو. او اکثر به سره
 لاس وګریوان وو. دغه مخالفت ته د سیاسي فایده اختللو په
 معرض بادشاه د هروړو په نه د یوسفزو د قوت کولو په فکر وو. خو
 د وخت او موقع منتظر وو. د دواړو قبیلو خپلو بڼه د مخالفت په
 وجه هروړو په بادشاه په لکلیا نړو حمله وکړه. خو د حمله نه په وړاند
 د ملک سلیمان شاه سره هم په دغه ضمن کې یوه جرګه کړه ده. د
 حال اتوله مخه ملک سلیمان شاه په نه د زړه د بادشاه د رایې سره

د خپلې رایې د بودایي اظهار خو وکړو. ولې خه وخت چې بادشاه په
گگیا نړیو حمله کوله. نو د خپلې نه وړاندې ملک سلیمان شاه هغه د
صورت حال خبر کړل. هم دغه وجه ده چې د خپلې نه وړاندې گگیا نړی
محفوظ مقام ته پناه وړې وه. چې ټیټې د بادشاه ناکامی شوه.

خو هرکله چې د یو ستومیا بادشاه په گگیا نړی د مهم ناکامۍ
له رانه خبر شو. نو د بادشاه د ټولو یوسفزو او غېږو د ملک سلیمان
نه اعتبار پورته شو او بیا د سپینو پوښکو
په فکر شو. او دغه واکر هغه د یوسفزو د
وهلو د پاره گگیا نړی ته لاس ورکړ او هغه د
یوسفزو خلاف راوپاتول. بیا یوه ورځ د بادشاهي فوج په مرسته
گگیا نړی غوړه مرغیې کېته چې یوسفزو حمله وکړه. یوسفزو یې په نږه
مقابله وکړه. گگیا نړی او بادشاهي لښکر یې مات کړه. د یوسفزو
په دغه بوی بادشاه د هغوله طاقت ته نور هم خائف شو. گگیا نړی سره
د دوباره جرګې او مصلحت نه پس بادشاه د یوسفزو سردارانو
او ملکانو د قتلولو د پاره د یوې بلې حکمت عملۍ او فزیک سیاسته
کار واخست. بادشاه یوه جرګه سر د دې پرانعام او اکرامه یوسفزو
ملکانو ته په دغه غرض ولېږله. چې جرګه یوسفزو ته د حکومت
له خوا د معافۍ نږه وکړي. یوسفزی د غلط فهمیو په وجه د انعام
اکرام د منځ شوو تاوانو په دام کېنې وښتل. او د کلونو د والی لاندې
هغه توره یې ونه لیده چې هم د دوی د سروندو پر میکړې د پاره
جوړه شوه وه. بیا خه ورغې پس چې د یوسفزو سردارانو یوه ډله

د بادشاه په خدمت کېنه د حاضریدو په نیت کابل ته رسیدو - نو
 بادشاه خپله هم د خپلو امیرانو مخه د هغو استقبال ته ولاړو -
 چې په سید لوسره یې په ډیر عزت او درناوي محل ته ورسول، او
 هلته یې په قیمتي خلعتونو او کافی په تمونو ومانځل - او چې تر کومه
 بادشاهي میلاندا وو - په خوشحاليو یې د هېڅ کیم نه وو -
 هم د دغه میلانیا په تېروو، خو کېنه د شرابي دېستې په وخت په
 دې خیال چې کله بادشاه نشته، د یوسفو زلمو د خندا گډو وډو
 مظاهره وکړه - نو د یې له تیکو راوړیسته چې په دېوالونو او ستونو
 یې اکرما یې - دا بدستی په بادشاه نښه و نه ښکاره - و نه مصلحتاً
 خاموش وو - دغه حرکت د یوسفو خلاف د بادشاه د قهر و غضب جذبه
 نوره هم راولېږدوله - خو هر کله چې دغه د خا یوسف زی په مسئله پورې -
 حکم بادشاه د هر څه بادل ناخوایسته و نه عمل - بله وړخ یې بیا هغه
 قول د انعام او اکرام مخه په ډیر عزت مخصت کړل - او دغه شان د
 سازش د منزل وروسته پراو په خیر خیریت سره ترسره شو -
 دغه وخت پسر دیم او آخری پراو د د رارسولو د یاداره مرزا الخ بیګ
 د یوسفو ملکانو او سردارانو له پخپل دویم پیغام کېنه په یوشمې
 ضیافت کېنه د شمولیت او اعلا خلعتونو او لوړو پو انعامونو د ترلاسه
 کولو نه پرته وکړو - چونکه د بادشاه له خوا په دېوې مرحله کېنه دغه
 په ظاهره د مهریاتی ملوک او دنده د بادشاه له خوا د څه قسمه نفعاً خوف
 د هغوله نه روڼوویسته وو - نو ځکه په دغه دویم ځل او د سوه د مرغه نامتو
 او غښتلی یوسفی ملکان او سرداران د بادشاه په خوږه وکته د زهر و

په حقيقت د نه مسيدل - عن چ دغه دار په خپله و سله هم د ياد ناستي
 حکم په مطابعت کي د کابل په حدودو کي د داخليدلو نه وړاندې
 د ښوړه بهر پوښتو - د يوسفزودا عمل د تړوند په تجربو کي د غفلت ،
 سياسي تاثير مخ نه د بې خبري او سياسي شعور د فقدان هغه الميه وه -
 چ اړخ په دغه اووکا سوه د سر يوسفزي هغه خاي ته ورسول چرته چ
 مرزا الغ بيک پوښتله غوښتل -

د يوسفزودا کړنو دربار ته په رسيدلو د دوی د قتل د پراسه
 مرکزي کوداړ پوځل بيا چ د شفقت ، محبت او مهر يانې کومه مظاهره
 وکړه - هغه د دغه پراسه د وړ د مېړني مرحلې نه نړيا ته حسينه او د لفر په
 وه - هکه خو د وخت د ناوخته کيدلو په بڼه دغه مرکزي کوداړ د
 قرباني دغه پسونه چ اوس د قصاب په مورې ولاړ وو - پخپلو اميرانو
 او خانانو پدې غرض وديشل - چ دوی بيل بيل به د هغوگان خانله
 ضيافت کوي - دغه شان اووکا سوه سليمان د يو فيصله شوی مصلحت
 له مخه په مختلفو اميرانو او خانانو د ويشتل شول او دغه د انجام نه
 بې خبره د ضيافت په خوښالي کي د خپل خپل کور به سره شو چ ضيافت
 خوړنکي شو - البته د حکومتی استحکام د پاره خپله ضيافت
 شول - کورنيو سيمو د ملک سليمان شاه نه چ په بادشاه په احسان وود
 لولو ميلنوم ته و تر لې او بيا دا تر لې يوسفزي د بادشاه په خدمت کي پيش
 کړي شول - دغه زمان د ملک سليمان شاه د کوششونو باوجود چ هېڅ نتيجه
 ونه و نه - نو په مرزا الغ بيک خپل درې مرضونه ومنل - يو دا چ د هغه
 (ملک سليمان شاه) په خاي ته د د هغه و هاره ملک احمد خوي د سلطان شاه
 چ هغه د وخت پنځلس کلنه وو ، د پنجپه شپي - دويمه دا چ د لولو نه اول دم هغه

(ملک سلیمان شاه) قتل کرلېڅي چه نور به قتلېد لو و نه ويني - او درېمه دا چه د ملک احمد سره د دے اوډه سوډلاس تر لود قتلو لونه پس په یوسفزی قوم هېڅ غرض و نه لوي - قتلول ، تاراج ول او بندل و یئ نکرې - او چرته چېمې خونبه وي - تعرض پړے نه کوي مرزا الغ بیګ د سلیمان شاه دا درے واره خبرے ومنلے -

لنډه دا چه اوډه سوه یوسفزی سرداران او ملکان قتل کړے شول - وروستوي بیا د یوسفزو علاقه هم تاخت و تاراج کړه - دغه نه پس یوسفزو د ملک سلیمان شاه د نصیحت مطابق د احمد په ملکي وېر په بد حال د خیبر په لار پېښور ته وکوچیدل - هغه وخت په پېښور، دواڼه ، باجوړ، ننگرهار، کلپا نړۍ ، بلکه عن تر هزاره او سینده د دله ناکو قبضه وه - دلرزا کو یوسفزونه د دواڼے سره د داتش کول « عنبر او باجوړ علاقه ورو منځنۍ - هغه زمانه کېنه د سوات بادشاه « پکهل » نوسیده - چه په منځور کېنه وسیده - او ډیرو پښتنو پورے یئ په سوات بادشاهي کوله - د دغه خاندان آخری بادشاه د سلطان پکهل خوئے سلطان اولیس وو - چه وروستویا یوسفزو د څو جنګونو نه پس مات کړو - او یوسفزی د یو فاتح قوم په حیث په سوات قابض شول -

په کال ۱۵۱۹هـ کېنه بابر د یوسفزو د قبا هئی په خیال د باجوړ په لار سوات ته را ښکته شو - ورومې یئ باجوړ کېنه گیریان مغلوب کړل - بیا د پنجکوره دریا په غاړه د ډیارون په نوم یوه آبادی کېنه په سوات د حمې په غرض یئ دخوړ خو د قیام نه پس په منځور حمله وکړه

د شکوره واپس د یارون نه ستون شواو د یوسفز په تعاقب کي د مور د غره د لاس
په ذکر شو. خو یوسفز چې د مور په غره کي پناه اخسته وه زین کړي شول. آخر یوسفز
نخه د خیني کولونه پس بابر هم د یاجور په لاس کابل ته بیرته لاړ.

هم د کال ۱۵۱۹ هجري د مئی په مومم بابر د خیني په لاس یو وار بیا په
کوزه پښتونخوا حمله وکړه. د یوسفز سره د خیني باوجود یوسفز
د بابر اقتدار ته نهاده و او د دغه هم لوی مقصد کلی طور د دغو
قبایلو خیل اقتدار لاندې راوستل وو. د بابر تر اخره پخپل دغه
مقصد کي کامیاب نشو. نه صرف بابر بلکه د هغه نه پس د همدجانشینو
هم دغه ارمان په زړه یوړ. محمد بن چې وروستو بیا جلال الدین اکبر د
یوسفز د محکومولو پاره پخپل آخری کوشش کي د زین خان درالین لو او
پسته د هغه د دے تجوین سره متفق شو چې د دے مندر په یو حمله
دا دے تباہ شي، چې د غرونو د قبایلو سره د مرستې کولو جوگه پاتې نه
شي. ځکه نو اکبر د دغه عسکري د سټې د ذکر شوی مقصد دپاره، چې یو
دسته د مهیش داس (بیزبل) او بله د حکیم ابو الفتح په قیادت کي
ورولې. له دغه دواړو جر میلان چې په میدانی جنگونو کي د جنگ اهل
نأ وو. ځکه اکبر بیریل ته د حکیم ابو الفتح سره په کلکه د پیش قدمی
حکم ورکړ. د زین خان خود تالاش "په لاس سوات ته د رسیدلو
دپاره په چکدره مورچه جوړولو کي کامیاب شو. اوله دغه ځای کي
د ملاکنډ په دره قبضه وکړ. د غوځالانو د بیریل او حکیم ابو الفتح
دپاره په سوات د ورتګ لار جوړه کړه. او د وړاند اقام دپاره د
دریو اړو جر میلانو او فوج توپنځ یوه غونډه وشوه. د دے د زین خان

خیمه ته ورغله بیربل خپل هتک کتلو. د بیربل مطالبه وه. چې دا غونډه د شاهي بیرغ لاندې هم دهغه په خیمه کېنې وشي. مجبوراً زین خان د مصلحت له مخه په تم زړه دا مطالبه ومنله. غونډه کېنې زین خان دا تجویز پېښ کړو چې د فوج یوه برخه د هم په چکدره کېنې د مرکزي مورچې د حفاظت دپاره ما تله شي او دوی یوه برخه د یو پوښ کېنې په باغي قبايلو حملې دپاره ولیږي شي. د زین خان د دغه تجویز سره نه خو بیربل متفق شو او نه حکیم ابو الفتح د دغه دواړو خیال دا وو. چې د بادشاهي حکم مطابق د یو قبايلي علاقو لوتې مار په ذریعې مخکې او هر اس خور کړې شي. نه چې دا علاقه د قبضېد کړې شي. بلکه نو ضروري وه. چې د دریوارو سر لټکولو لټکړې د یو هیږ د باغي قبايلو علاج دپاره د کړا کړې نور مدافعي شي او بیا د وروستيو په اټک کېنې شاهي کیمپ ته ځان ورسوي.

د دغه زین خان خیال وو. چې کومه علاقه دهغه په دېو مصیبت تر لاسه کړې وه. هغه د د لاسه و نه دوځي. بیا هم کله چې هغه د خپلې خبرې نه جاور وزي، نو د ملاکنډ په لار د واپس شې چې نسبتاً آسان او له تره واقف دی. او په کومه علاقه د مرکز خپرولو نه بغیر ټول فوج د پوښ په سخته او مشکله لار اچول مصلحت نه ده. د دغه زین خان د دغو خبرو په بیربل او حکیم الفتح هېڅ هم اثر و نشو. سر د دغه چې بیا هم زین خان مجبوراً د غونډو تجویز ته په نه زړه غاړه کېتوه.

چکدره ته د وروستيو لود د دغه درې پس څه وخت چې فوج د

بیرکته نه واړېدو او کړا کړدو قطبي اړخ ته ورسیدو، نو
 قبايلو دخپل یلغار په وجه مغلي فوج په لاره کېنې ایسار کړو. نتیجې
 دا شوه. چې فوج ټوله درج پخپل بند ماتولو نیره کړه. آخرچې فوج
 پخپل مقصد کېنې کامیاب نشو او د فوج هراړل د سته چې څه وخت
 د کړا کړو څو که ته وخته. نو د باقی پال فوج د ور سید لونه وړاندې
 هراړل د سته یونیر ته وکوچیده. زین خان نه صرف د پړې قبايلي
 حملې و تمبولې. بلکه څلور قبايلي سرداران یې هم په کولی کړه.
 په دېر مصیبت بادشاهی فوځونه د یونیر سیداني ماهره ته د
 رسیدلو نه پس حمله ادر او یو ځل بیا په نورسک سر جرگه شول.
 دلته زین خان یو ځل بیا خپل ملگری دکړپې او ملندری د پیچمو
 او کړنگو نو د سختو لارو له حقیقت په غوږ ووهل. خو دغه
 حل هم د زین خان خبرې چا په غوږ وانه چولې. هم د غوږ هالا تو
 کېنې یوسفزو په بادشاهی فوج یوه سخته حمله وکړه. کړپې ته په ور سیدلو
 بادشاهی فوج سمې ته ورسیدلو په گمان هغه وخت د پرمایوس شو. کوم
 وخت چې هغوی د ملندری د مشکولو رود تیریدلو په حقیقت پوه
 شول. دغه وخت فوج د اړي کړی ښکار شو. د فوج درو سبې اولویه
 برخه د څه ترتیب او تنظیم نه بغیر په مخه لاړه. صرف د زین خان
 د قیادت لاندې د فوج برخه منظمه وه. بیا هم قبايل چې د درو سبې
 نه د ښکار په څو فاست وو. په بادشاهی ښکر غنځي ووړول. د
 قبايلو په دغه ناسافي حمله د هله ځله په وخت د ښکر وړ سپایان
 د تیښته په حال کې د غره نه سړو لاندې کډار شول. او د مخکېنې لاره

بندیر په وچه هاتیان، اَسُونه اوسپایان سره دا مه گڼم وې شول۔
چې لاس او گودر تره خطا شوه۔ قبايلوپه بادشاهي لټکړې په خلاص
زړه خپلې مټې وَاَن مائيل۔ قتيجه يې داشوه۔ چې د قبايلوسره په دغې
جنگ کيښه بيربل سره دا توڼه زو سپاږيا نو هلاک شو۔ ابو الفتح اوزين خان
چې د ملندري په څوکي يې پناه اخيسته وه۔ د شپې روڼو لوندېس په
درميۀ درخ د باغي پاټو لټکړو سره داتک کيږ ته په پير بد حال رسيدل
اکوکه شهنشاہ اکبر د خفگان په وچه چې دوی د بيربل لاش ولې د
خان سره پوښه پوښه۔ زين خان او ابو الفتح ته يې د دوه ورځې دربار کيښه
د حاضرید لواجازت هم ورکړو۔ خو په درميۀ درخ څه وخت چې اکبر بادشاہ په
اتک د يوسفزو د حطې نه خبر شو، نو پورې د صلاح مشورې دپاره دربار ته
وغوښتل۔ د يوسفزو په اتک حطې په ټاکلو دپاره اکبر يو ځل بيا زين خان سره خپله
ځوږه مراد د يوسفزو د مقابلې دپاره وليږلو۔ دغه دارمغل د پښتنو
د حطې په ناکامه کولو کيښه کامياب شول۔ البته د يوسفزو د پرديشانه
کولو دپاره يې خپلو حملو ته دوام ورکړو۔ او يوسفزو په خوا يې
په لکري کپوره، "سنگو کوټ" او "هنم" فوجي څوکي ودرولې۔
په ملندري د شکست نه پيښه زين خان په قيادت کې د کال ۱۵۸۷
نه تر کال ۱۵۹۲ پورې د زين خان د يوسفزو په خلاف د پوځي جگړو
و کړل۔ ولې ټاکاميايي يې ميانۀ موندله۔ اکوکه د دغو جنگونو پيچله
د مغلي فوج د کاميايي په ذکر کيښه د بادشاهي اود درباري مؤرخانو سره
اخون درويزه بایا هم همونو دے۔ چې د مغلو د طرفداري د ثبوت
يو اړخ يې واضح کوي۔ په ذکر شوو جنگونو کيښه د يوسفزو د کاميايي

د ټولو نه لویۍ ثبوت دا ده - چې « یوسفزو په علاقه خصوصاً سوات او
باجوې چرې هم د مغلوبه قېصه کتنه نه دی راغلې -

بیاد همایون او شاهجهان په وخت په نړیو بخت ماله کومه داسې
واقع نه ده پېښه شوې چې دلته یې ذکر وشي - البته د شاهجهان
په وخت د یوسفزو سره « نړیو تعلقاً توپیداکو کولو کوششونه شوي
وو - او یوسفزو ملي قائد بهاکو خان ته یې د یوسفزو په علاقه
د حصول د حصول اختیار ورکړی وو - بهاکو خان د حکومت له خوا
د دغه اعزاز په قبول شاهجهان هغه ته د نیمه نسل یو اوس سر په
سر نرو دیو انځور شوي زین د تحفه په طور ورولین لو -

د بهاکو خان په دور یوسفزو یو کینه د اخون چالاک په نوم یو
بلرګ پیدا شو - اخون چالاک د مذهب په نوم یوه جله جوړه
کړه - بهاکو خان د ملا چالاک په مرسته د جغړه په غمښته علاقه
دیوې ناسلمې دو ما نوم یې فیملې په خلاف جهاد وکړه - او دوا
یې له هغه ځایه وویستل - په دغه کامیابي د بهاکو خان حوصله
نږدېده شوه - پخپل سیاسي قوت کینې د اختلاف د پاره هغه د
یوسفزو په منظم کولو کې تود پوره حده کامیاب شو - د سیاسي
قوت د استحکام سره یې د اباسین د پورې غاړه تر پکلي پورې
په علاقه خپل اقتدار کینې د اختلاف په غرض ویلو سید و -

« شاهجهان نه یې « اورنگ زیب په راتګ هغه په دې وجه
په بهاکو خان لښکر کشي وکړه چې هزاره کینې د هغو سرکاري انځرانو
جانیادونه وو، کوم چې د اټک قلا په حفاظت مامور وو - حکم نو

يوخوا د اټک کماڼور فوجدار خان، پيښور له دوسو راج مان سکه
او کابل له خوا شمشير خان په دار سيد لود "هېښو" په مقام د
يوسفزو سره جنگ وشو. ولې هېڅ فتحه نه راوسته ده.

شمشير خان يوځل بيا په يوسفزو د فتح حاصلولو په نيت په
په پنج پير، شاه منصور او مرغز نه په چاپېره علاقو قبضه وکړه.
او جنگ ته يې دوام ورکړو. جنگ وښو. د سوات او تيراه قبائل
هم په جنگ کېته د مغلو خلاف ورکړه شول. د "هېښو" په دغه
جنگ کېته يوسفزو مصلحتاً شاه منصور کېته خپله مورچه پرېښو.
دا واقع د کال ۱۶۶۴م د جون د ايتوونځۍ ورځ ده.

دواړو طاقتونو ترمنځ جنگ جاري وو. دواړو ډلو کېته يو هم ماتې
منلو ته تيار نه وو. تقريباً دوه مياشتې پورې کابل گورنور محمد امين خان
د خپل ښکروسره د يوسفزو خلاف په جنگ کېته شامل شو.
محمد امين خان په ډيره چالاکۍ په انعام و اکرام اولانچ يوسفزي
دوه ښه کره. او يوه قبيله اتمانزي يې د خريت پسند نه بيله
کړه. محمد امين په دريمه ورځ د خپل ښکروسره يوه برخه شهيدان کړه
نه او بيله باجوړ ته د خپل تصرف لاند راوستلو په نيت وليږله.
د ښکرو د هغه برخې کان محمد امين خان پخپله کولو. کومه
چه باجوړ ته قله. په سوات د ورگرميد لوسره د کابل گورنور
د ډير خايونه وران و بجاړ کړل. ولې د مير بل د انجام خوف هغه
نار د "هېښو" کمپ ته په طالبان کيدلو مجبور کړو. دلته هغه
يوځل بيا کمان د شمشير خان حواله کړو. او دغه شان مغلو

په يوسفزو خټکي نکراني ته دوام ورکړو۔

د خټکواو يوسفزيو اختلاف :-

د دغه المي وجه د قاريچ مرصع مؤلف افضل خان خټک ليا نوي۔
 چې يو وخت خټکو يو سفزي د مصري کوټ (مصري يافند) ته جلاوطنه
 کړي وو۔ خو بيا غلې اولت کيږو داني چې د بيړيل د هلاکت نه پس
 اکبر د يوسفزو دلاند کولو له مخي خټکو دا فائده ترلاسه کړه۔ چې
 هغوي د لنډي سين مخ په قطب د سم په خټه علاقه قبضه
 وکړه۔ نتيجه يي د دواړو قبيلو تر مينځ د نيمني شوه۔ چې تر
 يو ټي صدئ جاري وه۔

د دغو وجو هاو علاوه د دغه ترکي نوي يوه وجه دا هم کيدلې
 شي۔ چې خټه وخت ملک اکوړي سوه دخپل خوئي يوسف خان،
 د نادر خان بولاق خټک د لاسه قتل شو۔ او وروستو چې د
 ملک اکوړي مشر خوئي بچلي خان سردار شو، نو د انو خيلو، تری

ع د بناغلي کيږو دا خيال د بچي راوړتي په خيال ادا نه دے۔ در اوړتي بيان
 دے چې د اکبر په زمانه کي د مغلو او يوسفزو تر مينځ عداوت او جگړي
 د خټکو د پاره د يوسف نواز د سند نړو په علاقه د پيش قدمي د پاره
 لاره جوړه کړي وه او د خټکو په وختي وخته د سند نړو علاقه
 ورو ورو دخپل تصرف لاند راوسته۔

او تورمان خټک قبیلو په مرسته یې په یو لاق خټکو حمله وکړه
 «خپل پلار او ورېدل یې واخست- د یو یو لاق یې قتل او
 بندیان کړل- خه یو لاق یو سفزوته لار ادهلته یې پناه واخسته-
 خه د منده ترو په علاقه چې اوس هم د «بلاق» په نوم یوه تپه کېږي
 دی، میشته کړې شول- بیا وخت بیوخته به تری خټکو په بلاق خټکو
 هلته هم خپل کولې- یو سفزوته د بلاقو اعانت کولو، په نتیجه
 یې د دواړو قبیلو تر منځ د یو د شتمني شکل واخستو-
 بلم وجه دا هم کیدې شي- چې خټکو هرکله مغل بنده کلک سلمانان

کنړل- تر هغه وخته دا اسلامي تعلیماتو له مخه په حیث د راسخ العقید
 مسلمانانو د اولوالمراتعت یې هم پخپل ځان یو مذهبي
 فرض ګڼلې وي- او دا اسلام د پاشاهه د پاره یې د هر باغي خلاف
 توره وهل خپله مذهبي فریضه ګڼلې وي-
 (۵)

د خوشحال خان خټک «سوات نامه» چې دخپل اهمیت او انفرادیت
 له مخه پښتو ادب کې یو اهم اثر دی- په درېمي حل اړمغان خوشحال
 کېږي- بیا «تاریخ موصوع» او په آخره د اووه ورځني «زیري» له
 خوا اکیډمي آف ساینس آف افغانستان د پوهاند عبدالحي حبيبي
 د سرپرستۍ او تر ګوند وټوسره په کال ۱۳۵۸ ش کې شائع کړه-

د کتاب سره د مقدمې د ښاغلي میان سید رسول رسا د نوموړي ټولنپوهنیزو پښتور له خوا
 شائع شویږي- دغه کتاب کې چې کومه سوات نامه شائع کړې شوې ده د چاپي نسخې مطابق د سوات
 یو شمېره (۳۶۱) شعرونه لري- د کتاب اشاعت تاریخ د لړۍ د افضل خان خټک تالیف
 دی- مقدمه تعلیم او نور د پښتو ادبي مجلې دوست محمد خان کامل موندلې دی دغه تاریخ
 لیک چې کومه سوات نامه شائع کړې شوې ده د سوات یو شمېر شعرونه لري د ۱۳۹۱ م شعرونه لري

د بیا نو کوسره سره د سوات په جغرافیایي حالاتو هم ښه رڼا غورځولې ده. علاوه له دغه
د دغه مثنوی یوه قلمی نسخه پېښواکيدی سۍ او دله راقم الحروف هم لري
او د دغه دواړو خطي نسخو د تقابلي سنج په لړ کې چې راقم الحروف اوس داکوړه نسخه
مرتب کړې ده - هغه په څلورو سورو یو کم احتیا (۲۷۹) شعرونو مشتمله ده -
مثنوی سوات نامه متوسط بحرو لے سادان او چست منظرونه لري
خو د مشکل الفاظو د استعمال وجه د عامو خلقو له پوهې نه دا شعرونه وخت
دی - دغه مثنوی کېنه خوشحال خان د سوات د سفر او د درې د حالاتو
یوسفزود تمدن او معاشرت پخپله هم ډیر څه لوستلی دي، د قاري
او قومی کشمکش د واقعو سره د عقائدو بحث پکېنه هم شوی دے - نه
علمي او ادبي انتقاد هم لري - دا عمقادي نظریه نه علاوه دا خون
د روڼه بابا په مخزن الاسلام پکېنه ښکته چیتي شويده -

د دغه مثنوی محرکات او پس منظره خوشحال خان د ژوند له هغه برخې
شروع کېږي چرته چې د خپل چاپېریال حالات هغه په یو داسې قدم
پورته کولو مجبور کړي وؤ - چې د موصوف په خیال او خواب کېنه هم نه
وؤ - د کال ۱۳۳۸ هجری الثاني د درباري سازش د ایله نه پس
یو ورځ خوشحال خان په دے دینا مجبور شو - چې :-

و مغل و نه خپوړې په ورېوز کرم سره پرېوزه که به سوږه بیا کوز کرم
نه په خپل نه په پردي م خوږه تکیم داپه تنگ کېنه نوره در سره په جک یم
مرکه هومره فرصت را کړه بچا کچنه چې جمد و د مدعی په وینو سوږ کرم
خو دا تخلی له غلیمه انتقام مردنه خوب کانه خوراک کانه آرام
ادبیا هم هغه خوشحال وو - چې د مغلو د پاره یې د کومو پښتو په وینو
لاس شړ وو - و وئیل ه

که د سې کړه د غره دې یوسفزې
 همکې زمرې دې مېرۍ د وڅه نډوال
 یوسف زې دې چې په مایې منت بار کړ
 لاپه اکوز یو د تنګ چار دغه مسلمه
 نن د اهر د پښتو په تنګ د لاس یې
 داچې هس په هر در هر د زنگ د لاس یې
 چې پښتون شوم په دا هس پښه بڼه
 نور څه خدایې مکره مغل دایم په خیره

په نوښه خورشحال خان او کړه په پامل خان له لاسه د بادشاهی
 فوځو نو شکست دریا خان په زړه کښه هم د کوهات د قلا د سرکونو خواش
 او جذبیه راوړله. آلرکه د خورشحال خان او دریا خان تر منځ
 په کوهات د یوې شریکې حیلې پخپله د وړاندې د خط و کتابت روان
 و. د کوهات په قلا د کامرائی د بیرغ په پټولو شوق دریا خان
 د مقررې وخت نه وړاندې په قاتار کولو مجبور کړ. د دغه حیلې په
 نتیجه کښه دریا خان د بده مرغه شکست وخور. او هم په دغه قاتار
 کښه دهغه خپل ورور قاتار خان سره د کمونیا تو تسلوسانو مېشتو.
 خورشحال خان چې د دریا خان د شکست نه خبر شو نو د دغه حیلې خوځې یقین
 نه راټلو. دغه په دغه حیلې چې د دریا خان خط هغه ته ورسید
 نو خورشحال خان د پیر نه هیر شو.
 دریا خان پخپل دغه خط کښه خورشحال خان ته د لښکر امداد هم

غوښته وه - اکرکه د دریا خان په نکست هغه ته لویه مدمه ورسید
 بیا هم هغه د دریا خان ته هغه سواره ولیرل چې کوهات سره نږدې د
 گدای خیل بنکېوڅه کلي یې ورسول - دا حادثه په تاریخي مرصع
 کینې داسې بیان شویده :-

” دریا خان لره چې د ما خطونه ورسېدل مصلحت
 ته دا وکړ چې د نونېوړ کوټ فلان مات کړ -
 ایل خان شجاعت نه وې کړ - زه به گوښه په
 کوهات درشم - چې د نورچا نوم راسره نږدې -
 د افغ د پاپه نام شي - اولچې بند د کوهات هندو
 به آفریدی راوړي - د مده د مده لا اختوره
 د دے درے څلور وېچنوا راغی - - - - -

..... د خدايې زمانه وه - دریا خان
 د پور خطا وه وره - ښه ځوانان د آفریدی پور پوتل
 تتره دریا خان ورسېوړ پوت - لویې قباحت دغه
 آفریدی مات شول - سل کس کم د نایات دوی
 مری پچلای پاتو شول - “ ص ۲۱-۳۲

دغه نه پس خوشحال خان کوشش وکړ چې د خټکوا او پوړیدو
 مشترکه ښکر په کوهات حمله وکړي - ولې د خټکوا پوړید
 خوا هېڅ یې وجه خوشحال خان د خټکو مکمله مرسته حاصله نکرې
 شوه او کوم لږ ډیر ښکر چې د دغه مقصد د پاره را جمع کړې شوی وو -
 هغه گډ وې شواؤ په کوهات حمله پاتې شوه - خوشحال خان د

کوهاټ په جنگ کې د مروپه حق کې د ریا خان له "سندره بڼه" کلې ته لاړه
هله په یوه خبره کې د اقصه وټو په خوشحال خان دهم دا پوښه ورسره تیاره
ته لاړئ. دغه ورځو کې د هغه بالېچ په نظام پور کې مېشته وو. البته خپله
مېته (د کوهر خان مور) ته راوغوښته او "تافو" کې ته خور ته وایرولې.
پسته یې تیاره ته کوچ وکړه. تیاره کې د مېع الاول نه تر جمادى الثاني ۱۰۸۵
د څلورو میاشتو تیاره په دوران کې یوسفز و مکه نو خوشحال خان ته د
سوات د دورې بڼه درکړه. خوشحال خان د یوسفز و مکه نو خطوبه خپلو
همکارانو ته درپه کټه کړل او د جمادى الثاني په آخر کې د تیاره نه د سوات
دپاره کوچ وکړه. په دغه حقه خوشحال خان لیکي -

"څلور میاشتې ته هور ته تیاره شوې. آفرید د واره

په بڼه طریق راوړسیدل. د یوسفز یو د مکه نو

کبل را پس راغلل چې ته د لار هه

..... په آخر د جمادى الثاني د تیاره نه د یوسفز یو

په لور روان شوم. " (تاریخ مرصع ص ۳۳)

د تیاره نه چې هغه وخت د ننه خپلو او پوښو علاقه بازار ته د سید و-

هله یې ایل خان ولسید و چې تیاره ته روان وو. ایل خان ورته په بیرته

تیاره تیر دواړو په لور دپاره وووې و له خوشحال خان د تیاره په جواب کې و وېج:

"که نه پوهیدل چې ته په راتې. نه به د تارالوته

مظلل شوم. اما اوس روان یم. آفرید یو د یو سنوالم-

ستون نه شوم که اوس جاړم زم ته له عیب دې یو

ملک عبدالملک اختر او ملک طالع

تو خیرے موسرہ دکرے - ۲ وان شوم - سر پائے ے
 ہو کد ام تہ در کر - دختی پہ لہ د ایل خان سہری
 داسرہ د کے لہہ را غلم - " ۳۳۳

خوشحال خان دہلوی کے مذہب و عقائد اور دُعاؤں کا مجموعہ ہے۔ یہ لاس
ملا کو فرات لاس۔ دھنچایہ دُچندی، پہلا توٹیچہ، دُما تخیل و علاقہ
دلا تہ و سیدو۔ دھنچایہ دُچکوسیہ اویبیا، سُرستم تہ و سیدو۔
”سُرستم“ کہتے تھے خواجہ شمس و اہل وے۔ خیل یوبل اہم اثر ”یا تہ نامہ“ ہے
ہم دلتہ و لیکہ۔

دیومغزو پہ سیمہ دخواستال خان دے یو کال دہرہ شوے وہ۔ تودغہ
وختہ ہفہ دقتد ب پہ کز نیچو نو کینے دخیل مشن پہ حقلہ تودغہ حدکا
رار سید لے وہ۔ جے :-

”ملک عبدال ملک اختر رفیعہ ملکان دا پہ تلاء کئی مالوہ
 راغلی وو۔ بعضے قرار شوی دیا۔ کتا خدایے کا زربہ سوان
 لود و خیرم۔ تو دا پورے خوئے دیانہ نو دسکارا بل شیخ کار
 دہ شہ چہ خہ زرہ مے پورے خوئی شوع پس لہ دہ مکور
 چہ خہ وشی مو پچہ لہ تیرا ہ دیوسف و پہ لوری
 راغلو۔ دسنگ ہمزہ پہ سپ یو کال داسے عیب را باندہ
 تیر شہ۔“ (خوشحال خان خٹک)

وہ۔ ہفتہ مقصد ہفتہ قرآنہ تکریث۔ و خوشحال دروغہ ناکامی و جہ خدائے نخبے کامل

علا ونگار نامت وم - باز نامہ نظم ۛ ہورہ وویسلہ (خوشحال خان خٹک)
علا فن تاریخ چہ خیروم جہادی الاول مستقر غفر پورہ یو کال و ما پیہ داعک وشد -
(خوشحال خان خٹک)

د یوسفز و منکانون په خپلو کینو تر پور دلی او تر بگتی بیانوی - ولې یوسفز و کینو د یو
لنکر د تیارو لوپه مقصد کینو د قولونو لویو خنډ و نه حکومتی ایجنټان او د خوشحال
خان خپل او پښه ملک حمزه یا نیکو د هم ورو - خوشحال خان خپله هم دغه ضمن
کینو یو بل خپلې وائی :-

” بیا سر بلند خان له لنکره سر له حضوره راغی -

قصد لوی چه مکر م خان وغیره امرایان چه په باجوړ
دی - وړخو په را خلاصو په دے - امیل خان او دریا
خان ورته تیار ناست دی - ماو ته دے کچل راستولی
دی - ملک عبیدل ، اختر دے ، طالع مالوړه راغلے
چه موږ هم د همزه په سبب تر قاپو سر مخ توری
یو - د لاسه مو لنکره وغیره هغه و نه شته اوس همزه مخ
تور کړ - مغلی شته - خوی دے لنکره کوټ لره وراستو
اوس هر چه ته ولید هغه په کوټ - نه هم د دوی په مصلحت
د اجم سوات لره درو هم - هر چه د خدا دے رمضان ش - هغه
په و شې ” (۳۲۶)

سوټ ته د رسیدلو نه پس مصلحت خودادو - چه خوشحال خان دخپل مقصد
له مخه غښه ضروری بلکه تر یو حده خنډ ضروری خبر دے دے هم په خاطر کینو د دے
را د کړ دے او دخپل ستر مقصد د پاره د عقید په بحثونو ، انتقادی مباحثو
او د دغه وخت نکتو چیونکینو د نښتو په ځای خپله ټوله توجه او کوششونه دے
د خپل مشن تکمیل په لټو کینو سر و کړ دے - اذ نور د هر قسمه خبرو ته دے
هڅه اهمیت نه دے و کړ دے - ولې د مرغي داوه چه د اصل مقصد په ځای دے

خوشحال خان داخون درويزه په کتاب "مخزن الاسلام" نکتہ چینی شروع کړې او وېيل په يې چې د کړېلا د خاوندان او اهل بيتو د حُب په حقله داخون درويزه خيالوت د اعتراض قابل دي. دغه وخت سوات کېته "مخزن الاسلام" د عقائدو مسند کړې شو. شيخ ميان نورچې د يوسفزو يو مذهبي راهبها وو. هغه ته چې د "مخزن" پخپله د خوشحال خان د خيالوت پټه وکليده، نو داخون درويزه سره د عقيدت او دغه د حکومت د يو خيرخوا په حيث هغه د خوشحال خان خلاف پخپله پروېگند، د سوات فضا دا يې زهرناکه کړه. چې د هغه له اترو سوات کېته د خانه جنگي د خطر په سره خپله د خوشحال خان سرته هم خطر په پېښه شو. که تر دغه وخت هغه د جذباتو په حايې د اعتدال او تدبير نه کار اخسته وې او کم از کم د مذهبي او عقائدو له بحثونو يې ځان تېر کړې وې. اکو کله د سوات ځنو ملکاتو لکه ميان خان، مانگي او سنگو درته هم دوئيل. —

۱. اوس دې هېڅوک پر نيزيد لعنت نه وايي. لکوله کس راها نو چې په رخص کېته غواړ دینه بيمېده. دوي وايي دې د حسين په مرگ راضي شه دې کافر شه د اخبر بې هوډه ده. د دې صحيح خبر د غم په. چې نيزيد اهل قبله وو. مصلی دو. د دلس امواد يې پر قصاص کړه. د امير حسين په مرگ دې ناراضي وو. که څوک په تېخ خپله د وژني تحقيق واخلې له ازله هم دغه وو رسيدلې. (مخزن ص ۵) ۲. پوهاند حبيبي صاحب د کابل چاپ سوات نامه په مخ ۳۳ د شعر ۱۹ د وضاحت دپاره په حاشيه کې ليکي: "میان نور د يوسفزو يې علمه قش په نامه ملا غونډه پيړوه. او د مغلوبه توڼک يې د پښتنو آزادي غوښتونکو لار وهله."

چه ترميان د موسا نوښت بد دے بل ستا نور غوڅ تو دا دعویٰ اړشد د
 نه په ننگ د پښتون راغی تر سواته غور کاږه کړه د عالم په کبه زیاته
 په دعویٰ به درست عالم سر کړې دشی دبتک په ټولول به فساد کړ شي
 زما هم په دام طلب باند نظر وه بل مقصود د نظر ته مختصر وه
 هو باوجود د دے چه "بل مقصود و نظر ته مختصره" بیا هم د مقصود
 کوهر د ترلاسه کولو په حالې د هغه لاسه دا په پړپړتو، چه د ترلاسه
 کولو په هېڅ امکان پاته نه شو خپله د هغو ملکونو د سر خطر هم را
 ولاړه شوه وه - چاچه خوشحال خان ته د دورے بلنه ورکړې وه - هم دغه
 وجهه وه چه ملک میاں خان، ملک ماکی او ملک سنگر د ننګر خټک
 کلی ته چرته چه خوشحال خان قیام درلود، ورغله - دغه وخت خوشحال خان
 د قوت دیوے د نه لاند آرام کولو - د غوملکانو هڅه را ویلې کړه - او په خندا
 نه ورته و وے - لکه چه خوشحال خان خټک خپله والي .

په خندا نه راته و وے دا خبره اوس نړ وپاسه خوشحال خان تر وروړه
 په درست سواد غوښاکم کړه ته خوب کړې ددې غم نه د پړوا، نه بېلا توب کړې
 میاں نور در لره راغی نامت په رود د خبر و ټولوه راغلو د منون، دور دے
 چه دعویٰ د چا په مینځ کېنې نسی بنیاده ملکانه په سړه تر غوري له فساد
 بیا ورخه اوس میاں نور ونه جواب کړه یا منظور د دروېزه مخزن کتاب کړه
 دغه هم یوه موزونه موقع وه - چه خوشحال خان د هوام رخ خپل کړې دے
 او دیوے دا په حکمت عملی نه کار اخستے دے چه نه سنج سوزیدلے دے
 او د کتاب - د پښتنو د مذهب سړه د والیهان عشق - احساس نه د غفلت
 په وجه دغه زری موقع هم هغه ضائع کړه - د مذهب په مقدس نوم د پښتنو

سیاسی شکستونو دایمې ترخیز دا کړی هم د خینو نور و و خو هاتوسو سوات
 کېنه د خوشحال خان د ناکامۍ یوه لویه وچه او سوات نامه د دغه ناکامۍ یوازگت
 وکړخیدو. په پایله مصلحت خوشحال خان د اخون دروېزه له کتابه مخا
 انکار وکړو. ادهم دغه انکار په نتیجې کې خوشحال خان او شیخ میاں نور ترمنځ
 یوه مناظره وشوه. اگرچې په قول د خوشحال خان په دغه مناظره کې شیخ میاں نور پور
 شو، د دواړو ترمنځ صلح صفای وشوه. شیخ میاں نور د آیتده دپاره د مغلو
 سره د ساز باز نه کولو لوظ هم وکړو. ولې بیا هم هغه په خپل قول او اقوال
 ټینګ پاتې نه شو. په دغه ضمن کې خوشحال خان وائی به

د مغلو نه کتل چې شیخ میاں نور کړه	ماوے نور دا هسه مکره ده منظور کړه
وې چې نور ډله مغلو نه توبه ده	هرچه تنګ د پستانه چارې هغه ده
د دنیا خبره نه ده کار د دین نه	نماز پر د مومناوسو سپین نه
زما سر و نه په بېنیا دده دهر و نه	د میاں نور سره د وشو هسه روه
شیخ میاں نور چې غجل ور غلې توکوړ	په دا خپل وئیل پېمان نه راشه کوړ
کله نه په خلوت کېښی فقیر شي	کله سور شي په جرگو کوڅی امیر شي
د مغلو سره پټ کتابونه	پښتو سره پښتون په حکمتونه

دغه شان په پایله د خپل مشن د تکمیل په بې پایله او بې مقصده
 بحثونو او نکهته چیتو کې پر یو ټول نتیجې دا شوه چې خوشحال په سوات کې
 داووا شتون نه و، پس سند تر و ته لاړه. د سوات نه د هر خصمیدلو ناپس اگر
 کما وړ و مستویا یو سفر یو د خوشحال په مرسته یو لښکر تیار کړو او خوشحال
 خان پدې سند پر و علاقه نه ورسید. ولې دا د خوشحال خان د هغه خوب تعبیر نه و و
 کوم چې هغه په تیراه کې لیدل و و. د یو سفر و د لښکر سره سند تر و هم

خپل یو لښکر تیار کړو۔ دغه مشترکه لښکر شهبازگره په سره په بادشاہی فوج حملہ وکړه چې په نتیجہ کېنې د یو مسل او څلوینځو اوښا مغل او دراجپوت لښکرو بختی میر هزاره له منځه یووړل شول۔

د نننه پس بیا د خوشحال خان طرفدارانو "غله دیر" سره نژدې په مخالفو کوچرانو حملہ وکړه۔ افضل خان خټک د قاراج مرصع په مخ ۴۴۰۰۰۰ لښکریو یو څو سوارو "نرخانه دروازې لور" د لښکرو پټ راغلل۔

میر هزاره نومیدہ بخشو د لښکرو پټ وه۔ له فوج سره وروډت۔ په یووس د یو باند د شهبازگره نرخکه د خټک وکړه۔ میر هزاره د دسلو څلوینځو سوو سره په شہادت ورساوه۔ راجپوت پکینې مړه شول۔ مغل د کمزوری کړل۔ نور له پټی پیل اوله سیکری لښکر ماروان شه په شهبازگره د وار کول۔ په سیاد مغل فوج تند د ذکره۔ توپونه د غم ورنه راوړستل راوړت۔ یو مغزیه هم میدان د راوړل۔ اما مغل قابو ونه لید۔ څو توپونه د پریښول پکوټ منډ ووت۔ د مغلو کم قوت د یو مغزیو ته معلوم شو۔ لوی خان د یو مغزیو سره د هڅا د پټ سوارۍ کېنې مصلحت وکړه۔ چې کوچران د لښکرو پټ د خلع بغالی دیر میشته دي۔ په جمع سورلی د یو مغزیو د مستندو یو یو په پرې د رشوچ مال د قاراج کړو۔ او دوی په قتل ورسوو۔ دا سورلۍ راجمع شول د

پياده يې په شهباز گره پرېښول۔ سور لږي په بحر
سواره شول دغالي د پرد پاسه گوچران له ميشماره
ماله سره بدرقه د مال وو۔ آخر د يوسفز يو فوخ
پرې ټکر گند شته۔ چنگد وروسته۔ مال يې په اسانه
نه ورکاوه۔ خدا يې تعاليٰ د لويې خان ترخو لې ډول
چه د ما دلته د پوه دک۔ پياده په راوغورم۔ په قتل
ډيمه ورسوم۔ ښه ښه سواره د يوسفز پوه وو۔
هغو ووې چته به پياده راوغور و۔ مونږ به پرې
يوځلې هلله وکړو۔ نور هلله يې پرې وکړه کم د
بيش تير سوکوچران يې مړه کړل او بې حاسبه
غوا او مېښه يې راوسته۔ پس له دې د ښکر کوټ
قلعه بنده شوه۔ هره ورځ به سور و تاخت وخت
کاوه۔ اما هينڅوک ورته راوتې نشول۔“

لکه عام طور حکومت د خپلو مخالفينو د پاره پړهواسو کيږي د هغو
خلاف د تذبذب او مخالفت د نه هروخورولو د پاره د حاله تو مطلقاً
قسم قسم حربه استعمالوي۔ هم دغه شان شيخ مياں نور هم د خوشحال خان
خلاف سوات کيږي د نا کامولو په غرض لکه چه خوشحال خان خيله والي
د رافضی غز کړي وو۔ خوشحال خان دغه حقيقت سوات نامه “کيږي دا به
په گټه کړيدے۔“

راشه وارو په دا هو مره قياحت چه په ما يافتدې ساز کړې تهبت
زه چه چوں په اعتقاد کيږي پاک سني يم په کندن د رافضی د بېخ کښي لم

رافضی یې په دا همه اعتقاد کړم په درست سوايې په تکفير په نفی یاد کړ
که اُهم دغه حقیقت په غور وځیرلې شي نو بهرام خان سره هم د توکي په
معرکه کيښه په خوشحال خان د رافضی غږ شوی وو - دا واقع خوشحال خان
په دغو الفاظو بیان کړیده :-

” چه مړې د توکي په دره وړغلو سواره پلي راته
په کمر ولاړ وو - د غشیو شیبه یې را باندې وکړه
یو بد بخت خو په قصد زه ویشتم، رغ به یې
را باندې وکړه چه اے رافضی ولیو رافضی ولیو رافضی
بنادیکه دنړۍ یو پورا خیل خیر آبادی سوار ولاړ
وو - “ (تاریخ مروج ۳۰۸)

د خوشحال خان په مذهبي عقیده د رافضی دا تور د هغه وخت د
اوسني مذهبي عقیدې د یوه ناجایزه سیاسي فائدې اخستل وو - دا
پروپیګنډه کم نډ کم د بهرام خان خلاف د توکي “په جنگ کيښه
ښه زور او شور وو - کیدلې شي چه د حکومت له خوا د احرار په
د افغان په شکسې وټوله توره ټنگیالې د زمانې خوشحال حکیم
د اوزکزیب خلاف د اعلان جنگ سره هم د مغلوله خوا د مخالفو
سیاسي ذهنونو اختراع وی - چه وخت په وخت د دغه ملي قهرمان په خلا
د توکي “له جنگه وړاندې هم پکار ولې شوی وي - خو بیا هم د سوا
دورسې د مقاصدو په دغه فیصله کن مرحله کيښه د دغه پروپیګنډه
مات په مخزن “د اعتقاد په ځای په بله کومه طریقه هم کیدلې شو
باوجود په دغه حقیقت د پوهیدو چه شیخ میاں نور لکيا دے د

حکومت سره راز اولار لري - د خپل طبيعت په تندۍ په ځان
 « قابو راوستلو » هغه په جذباتو کې د اعتدال نه ور تير شو -
 چې نتيجه يې فتح په نتيجه پخپل مقصد کې د ناکامۍ په شکل
 را دوساره شو - تا سفا چې دغه وخت د شيخ ميان نور د پلشر
 هغه کور دار هم د خونخوال خان په نظر کې نه وو - کوم چې
 روښانيانو د قائد ملا مير په خلاف هغه وخت د حکومت په
 مرسته د حکومتی لښکرو په قيادت د « مينی » په جنگ کې
 لوېو لې وو - کوم چې د آزادۍ خوا هو او مغلو تر منځ شو
 وو - اوله دواړو اړخونه بکېنه په نارکو نو خلق مړه شوي وو -

هميش خليل

اکتوبر ۱۹۸۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ۱- په دوران د شاه جهان بادشاه خواتی وه
- میتر د تره هره کامواتی وه
- ۲- سراسر له سواته قاصله لری دیرش کړوه
- چه ورکوز نه تر دریا د سوات ترکوه
- ۳- دره خیزونه ۷ د سوات د زړه په یادرو
- نور ۷ هرڅه په حساب و ماته باد وو
- ۴- یو خسران چه په حضور = واده کارده
- بل هوا تر نوکس زار دریم ۷ بیکار ده
- ۵- زه نوکوړم ، یوسفزیه سوگردان وو
- خکې و نه غله تر سواته زما گوان وو
- ۶- ملوځان د واده چار زما په زړه کړه
- زه په کور د صدر مور ۷ را واده کړه
- ۷- تماشه د نوکس زار وه ، که د بیکار وه
- په پیړۍ کښه راپیروز د کړوکار وه
- ۸- سوات ۷ واره لکد پائے کړه سو تر پایه
- خبردار ۷ نوم له هره هره خایه

- ۹- ملک د سوات د ملوکانو د نشاط دے
 په دوران د یوسفزیه وران رباط دے
 ۱۰- د شمال وټه د غر بلورستان دے
 شرق کشمیر، غرب د کابل او بدخشان دے
 ۱۱- هندوستان وټه تورغر لری بدغاشی
 ورخاته پړے د لښکرو په غوغا شی
 ۱۲- تر کابل نه د هوا د درې بند دے
 د کابل هوا ترخه د دکه خوږه ده
 ۱۳- په هوا کې د کشمیر په آب ورنګ دے
 حیف دا چې کشمیر اړت دے، سوات تنګ دے
 ۱۴- طولای دره تور دیر شو کړو هو ډیره
 عرض د دوه کرو، یا، یو یا تیر وږیه
 ۱۵- له مشرق د دریاب دروې مغرب ته
 په کچ راست د وئیل مډ کوه کاتب ته
 ۱۶- په هر کلی په هر کور کې د دے دے
 هم د خوری، هم د لوری ته غلے دے
 ۱۷- د پړے لار شته، نه بل کار شته د نابل سود
 خو یو کچ کوښه له خلقو، غلام بود دے

۱۸- کله کله پکښه هېه اَرزاني شي

چه په دوه تورو ■ شلو مهماني شي

۱۹- هم سره اوبه چينه لري هم واوړي

نه په سوات ياد سموم شته، نه گودخاوري

۲۰- هر هر خاڼه ■ سوات د ملک، ملوکانه دے

بے سردارو بے حاکمه ، کوڅ خاند دے

۲۱- ملکانونو عيش عشرت دے پکښه کړي

خو هغه هېر کښه نه دے دا دگړي

۲۲- پکښه لوڼے منارے شته ، بت خانے شته

لوڼے کوټونه ، حويلے د زمانے شته

۲۳- د ميرو او د گلونو د بوستان دے

د ملک لالو په وخت د تابستان په

۲۴- دوه خيزونه د سوات تحفه تو واري

گل رخسارے بے کافري ، باز دا دواړي

۲۵- ملک د سوات چه درست لاند دے د ياغونو

يوسفزيه برابر کړي ، له راغونو

۲۶- د سوات په ملک کښه د غه حويلي دي

په هر کور کښه گلزارے سهيلي دي

- ۲۷- په هر لوري فواره دی ، آبشارونه
 ښه ښارونه ، ښه سړاوونه ، پاناړونه
 ۲۸- هسه ملک ، هسه هوا ، هسه جویونه
 نه ځایونه ، نه باغونه ، نه بویونه
 ۲۹- کال په کال د ملک په هک کاندې باختونه
 ښه ښکرو په خپل ځان کاندې تاخونه
 ۳۰- دله نندې ډیر چرکین لري ځایونه
 آلوده ، گنده ، بدبوی لکه سړاوونه
 ۳۱- که په سوات کې په پیڅردی ډډې ماشی
 د منگورو ، د پرورو ، ویل په چاشی
 ۳۲- پکې دده ځله تیارې په پرورو شوم
 هر هر ځای دانه دانه په څوموړ شوم
 ۳۳- څوسري هومره ئه سپی په هره خونه
 په انگرېکې ئه چرکان گرجي سگونه
 ۳۴- درسته خونه ئه نیولې په کسندوانو
 په گنده ، روزگار بدتر دي تر هندوانو
 ۳۵- بائیزی ئه روزگار کاندې چه سیالان دی
 خواجوزی ئه نورڅه نه دی بقالان دی

- ۳۶- په هر کال ؤ دوصو تير صوبازبول شي
کافرگيه ؤ په شکل د شمايل شي
۳۷- کابل بنگار د سوات په ملک کيسه په مقدار دے
په هر لوري ؤ تل، دل، نرکو بنگار دے
۳۸- مرغاوړه ؤ د سيند تر سروپا شته
د نا اهلود توپکو پر غوغا شته
۳۹- هم کاږے، بږے، سرزے هم کوتاه پايے
اما د هرکے کرے توپچيانو خه به وائي
۴۰- چه د سوات سره تړلے دے ملک د پړے
د يوه سردار تر سروپايے تير دے
۴۱- د چترال سرحد د سوات سره قريب دے
غراو سم ؤ آبادان جريب جريب دے
۴۲- د چترال وټه ؤ لار د کوستان ځي
تر چتراله په پنځه ورځه کاروان ځي
۴۳- د رے څلور مياشتے دا لار وي ټبه روانه
د پراخت لوي له برفه، له بارانه
۴۴- تلل را تلل د خلاق په دا لار کم شي
مکرکار په بدرقه د ملک مسم شي

۴۵- یوه لار د هندوکش د ټوکستان ته

بله لار دا د چترال د بدخشان ته

۴۶- بيله لار چه د پټن ځي تر کاشغره

بيله لار که په موزنگ ځي لره بړه

۴۷- دا څولار په سرحد د هندوستان دی

نور په لار په سرحد د خراسان دی

۴۸- یوسفزیه په شماره تر حساب تیر دی

اما د اړه کاو څرونه دي کما دیر دی

۴۹- د مغل نمک په وخور شپږ پیر په

ما د نرو پکښه روغه کړه پیر په

۵۰- رعیت په یوسفزیه درست خټک د و

په عزت او په حرمت کښه په خټک د و

۵۱- د مغل دپاره کما تور په وهله ✓

پښتنو به راته کړه دیر په ښکته

۵۲- کما ورکزي دی کما ښکاره کما یوسف دی

دو همه زما د تیغ په تاسف دی

۵۳- پښتانه په نروگو نو دی د رازي

په سرو نو به په خرو غوايه دولشلي

- ۵۴- لا تر اوسه د سرونو ئې اښار دے
په اټک په پښور کې ئې مینار دے
- ۵۵- په اوان د اوسنګزیب بادشاه په بند شوم
بے تقصیر ، بے گناه درد مند شوم
- ۵۶- درے څلور کاله په بند « اوزنگزیب شوم
خدائے چه خلاص کړم ، انتقام ته ناشکیب شوم
- ۵۷- د مغلو نیت روزگار راباند اور و
په محبت ئې زمانک لکه تور سکور و
- ۵۸- راپغاره د مغل منصب په زور و
تد به وائے چه منصب ند و سوراد و
- ۵۹- ناکهانده په د ا ملک فساد بنیاد شد
زما هم د تلافی و کار په یاد شد
- ۶۰- د فساد کد یو بخره و ، ما اور کړه
اورے پورے د اوزنگ بادشاه په کور کړه
- ۶۱- دریاهان دے د کچې مکنے خپله دے
امل خان دے د پکړې ئې شمیک دے
- ۶۲- چه نئې دے د خټک د وړاند قلعے
« مغل راسره ملے دے سورے پلے

- ۶۳- د خپل وچولي په کار زما باور دے
 څه و ما وټه ځایين خدے ټے خيبر دے
- ۶۴- چه آسمان، چرچ و فلک وو، دا به شوله
 اور، نکزيب بادشاه ويرانه کړه پخپله
- ۶۵- يکباري ټے په لاس ونيوے ناپسندے
 خود په خود ټے په ځان وکړ لے دا شندے
- ۶۶- دا هم د اړه زما ظاهر باطن دی
 پښتانه چه د اړه خوښ له ځانه نن دی
- ۶۷- که مغل سره زما د زړو اخلاص وے
 خدا ټے خبر دے، که پښتون لماند خلاص وے
- ۶۸- نن د وارو پښتو په تنگ ولاړ يم
 دا چه هے په هر در، هر دنگ ولاړ يم
- ۶۹- چه پښتون شوم په دا هے سپينه ږيره
 نور ټے خدا ټے مکړه مغل، دا يم په خيره
- ۷۰- که مغل و ماته سل وايي خبرے
 همکي وار په ما دي خاورے سرے
- ۷۱- دا پوهيرم چه مغل لره که ورشم
 تراول به لا په چاره کنه به ترشم

- ۷۲ - غاڅ به يوڅو وړه بڼه غاڅه شم
پس شا به حرام خور کيډي ښکاڅه شم
- ۷۳ - په تعظيم چه ورته ودرم د وړاند
امرکان به د مغلو ښادي کاند
- ۷۴ - په ورتله به ښا خدمت راڅخه غواړي
پښتانه چه سره وټاڼو، د يو پر وياړي
- ۷۵ - پښتانه به راته هم کاندې ښکته
چه نه لانه په ناحق د ننګ وېله
- ۷۶ - چه په زړه کرم دا يو څو خبره ياده
نور د اړه اندېښنه شي، راته ياده
- ۷۷ - د مغل وټه خبره په درېوز کرم
سره پرېوزه که په سر ورته بيا کوز کرم
- ۷۸ - نه په خپل، نه په پردي يم، خو په ننګ يم
په داننګ کيڼه زوره در سره په چنګ يم
- ۷۹ - که د ننګ پښتانه شته، ساعت هم دا ده
په داننګ کيڼه سر و مال د ملک خدا ده
- ۸۰ - دا هم ښکر چه ښه وټوله توره
نما توره په جهان شوه مشهوره

- ۸۱ - د رځ په رځ فتح نصوت، تازه تازه شي
کال په کال د ټپو مغلو جنسانه شي
- ۸۲ - تر کابله تواجک ، په سم په غرونو
انباري دي د مغلو د سرونو
- ۸۳ - او رنگ زيب بادشاه پخپله رايټ راوړي
که يې زړو، که يې زور وو، دوی پچا ورپه؟
- ۸۴ - په غرزي له هندوستانه را ولاړ شه
حبطه خاوره په سر، په بيړه لاړ شه
- ۸۵ - پنځه ، شپږ کالونه تير د دې فتور دي ✓
پښتانه په زړه خوشحال، بگل رنځور دي
- ۸۶ - عاقبت به ولهيچاته سرکند نه ده
گوره خاشي ؛ کار د خدایې پسنديان دي
- ۸۷ - که حيات په دا دنيا يم بخت مدرکا
يوسفزيه د فساد خوښمنه مدرکا
- ۸۸ - اوده مياشته يم په موات کښه کړيځي
همه وار د دې عظيم سوگند خوړي
- ۸۹ - ملکان به ئې وځپل سوگند گوري
په لښکر به همکي سره وښوري

- ۹۰ - د مغل وټه به نن کرم ، اتهک پوله
 ملک به خلاص کرم د مغل له غاله غوله
- ۹۱ - د اتهک د پښتون د کابل کوټه چې
 لوی هلك کونونه واره په دا چوټه چې
- ۹۲ - په داکار، که یوسفزیه بے وفا شي
 الوداع ، چه زما به ورته نشا شي
- ۹۳ - نور مې خاڼې په خوتره ، په لوجا نړۍ
 که خوک وي، که نه ناکام د کرلا نړۍ
- ۹۴ - خورشوند مې يم، وايه نه ورم له دهره
 مردکي په وار وار ورشي عن تر کوډه
- ۹۵ - که پيوند د ايمل خان د دريا خان نسته
 د خوشحال خټک سيلوي تر دا میان نسته
- ۹۶ - ورځ په ورځ به کار بهتر د پښتانه وي
 دانن کار به د مغلو، سنا نه وي
- ۹۷ - که نور واره پښتانه د مغل آتش خوري
 چه زمونږه ورته شاده ، واره شاخ خوري
- ۹۸ - خدايې د نه کا، که له مونږ يوکتدوشي
 بيا به هله په چا جوړد مغل ووشي

دا د خاڼ کلان قصید له ده ، په احوال د
جنگ جګدل چه د مغل له مخالفت له ده -

۹۹- په دا کار کښه چه چا ووهلے توره

په مومندو باند مشد ميانده توره

۱۰۰- په شينواري آفریدی باند رحمت شه

په صافیو په غلځیو برکت شه

۱۰۱- چه مغل د جګدلی تاشره نیوله

نو غلځی ښه په پیوند توره ووهله

۱۰۲- د خټکونه یو لک خټک داخل دي

نور خټک واره ترواوسه لا باطل دي

۱۰۳- په ورکزی د په بنگین باند نفرین ده

له ده واره اولسیو زړه شین ده

۱۰۴- یوسفزیه کله ووهلے نه ده توره

په هوئے هوئے شرکت لری بلائے دوره

۱۰۵- کله فرصت ده له اوله تر آخره

د دے کار په درته نظم کړم خبره

۱۰۶- بیل بیل کتاب ، خو جزه سره ساز کړم

حال به شرح تر انجام تر آغاز کړم

- ۱۰۷ ✓ چه په دا فتور کيڼه شوی دي جنگونه
توکایله خرابی په فرسنگونه
۱۰۸ اوس به حال د سوات د ملک درته بیا کوم
د دې خلعو کاروبار به درعیان کوم
۱۰۹ چه د ننگ په کار کيڼه شی په ماداچاره
د ناکس او کس همواره ناهمواره
۱۱۰ پستانه واره نادان د جهل کان دي
کد د واورید دیوسف لاپه بل شان دی
۱۱۱ ماد سوات د عالم ننه ننداره وکړه
د هر هرقی پته ، نیکاره وکړه
۱۱۲ خو په خلد کلمه لولي مسلمان دي
په وعده په عهد، قول په ایمان دي
۱۱۳ دلن سود، دلن بهیود، دلن مقصود دي
په اتدک له تاخوشتود، هم تاخوشتو دي
۱۱۴ د خپل سود دپاره نمره یاهری کاندی
چه په سود نه وی، په شرمه یاری کاندی
۱۱۵ خیردار کله په شرم، په کرم دي
همکي عبک الزوجه، عبک الدرهم دي

۱۱۶ - هَم بِي کير، هَم بِي حکم، هَم بِي نازوړي

په هرڅه کيڼه دعوتو، ساز ناسازوړي

۱۱۷ - يا بِي شينخ، ملا په مکر په افسون خوري

يا بِي مال پخپل پردي، مکر خاتون خوري

۱۱۸ - سيوايي بډاي د لورچه لونه پلوري

په داڅو توکي کيڼه غرق دي مخ توري

۱۱۹ - په کم اصل، په بډا اصل نظر ند کا

د تنگو په لالچ، خوراو لور واده کا

۱۲۰ - اشماني در سره کا، د زړه د پامه

خپل ساتي، طمع په کامندي ستاله لاسه

۱۲۱ - تر روپي په د نقصان کا په روپي

آواره کا، درسته غوا، د غوا په پي

۱۲۲ - په تميز کيڼه سراسر واره مېهوت دی

چې ژاله ورته کوهر، شبه ياقوت دی

۱۲۳ - کما په کور کيڼه خزانه لری د نرو

بيا خواړه خوري، په شرښمو په دنبرو

۱۲۴ - د ادب په کار کيڼه هېسه ناهېواردی

کشر مشر، تور او سپين، په يوه شمار دی

۱۲۵- درست عالم ئې د گوارو په شماره دي

تر تلجکولا په زبست کيڼه اداره دي

۱۲۶- کور په کور، کندي کندي سره بدنيت دي

بې هوډه له خايه خوښ، بې برکت دي

۱۲۷- نصيحت په درقه وايتم لڼا نډه کړه

چه باور ئې کړه په "نه" په "هوئ" مکره

۱۲۸- هغه هوچه ئې ناصر د سرې لرينه

تر هغه هو ښکاره نه، مژه کوينه

۱۲۹- مخانغ ئې نور خه نشته بې اقراره

پرسن ئې نور خه نه، زده بې انکاره

۱۳۰- که باور ئې يا په هو، يا په کرم کړه

د سفلې سړي، په خان باندې ستم کړه

۱۳۱- په درست کال ئې مکتې نه، خيږي له کاره

بو تيمار دي د اوبو په شالي نزاره

۱۳۲- يا د سوات خاورې کنده په کار دکشت دي

يا له خايه يوسفزيه بېد سرشت دي

۱۳۳- ویش قسمت چه د وفا د مروت وو

يوسفزيه په دا کار کيڼه بد قسمت وو

- ۱۳۴- پل، پیسه پکینه د وارو، دین مذهب ده
اندیشه ئه خود د سیم او د ذهب ده
- ۱۳۵- چه یوه پیسه په خد نوعد دوه کیږي
هم هغه کا، هینچ په بله نه پوهیږي
- ۱۳۶- د دنیا په کاروبار کینه هسه غرق دی
نر او ښځه، لوی، هلک ئه تابه فرق دی
- ۱۳۷- یو عالم ده، پرې سبا شی، هم بیکاه شی
که په خوب رڼه له بندگی ئه لاس کوتاه شی
- ۱۳۸- پکینه نه چه یوسفزې په دا طریق ده
چه په سوات کینه موندنه نشی، کوم فریق ده!
- ۱۳۹- د میلمه ته ست، په بربر راشه نشته
نه د ثوابه چار، نه د شناخت، مهرد زړه نشته
- ۱۴۰- اسیلان پکینه بڼه غوند خړه پړی
هینوک نشته، چه په داد ئه ورسیږی
- ۱۴۱- که مظلوم چرې ملک و ته داد خواه شی
چه یوه روپۍ بل ورکا، روسیاه شی
- ۱۴۲- که په خله کلمه لوی، مسلمان دی
په عمل کینه یوسفزی، لکه د دان دي

۱۴۳- ټولاً کما تبرا کما د دين ننگ دے

په دا دواړو کيڼه دهرسري زړه سنگ دے

۱۴۴- که هندو کلمه ولولي ، مرتد شي

څوک به نه وايي ، چه دا په دين کيڼه بد شي

۱۴۵- هېسه خلاص دي له ادبه ، له تميزه

لکه دا ه عربي ، هندی کنيزه

۱۴۶- په هر کار کيڼه نا هموار ، نافهميده دي

ناديده دي ، ناديده دي ، ناديده دي

۱۴۷- پکښه نشته ميوه داره ، باغي وڼه

همکي د غره پلوسه دي يا ، غڼه

۱۴۸- په وعده په عهد ، قول بے وفا دي

بے ادبه ، بے تميزه ، خاصفا دي

۱۴۹- دُر ، شبه ، کانږي ، ياقوت ورته يوشان دي

سب ، شلغم ، انار بهی ورته پیکان دي

✓ ۱۵۰- نه مردانو غوندې موه شهنګي کا

سپينو بڼو سره ټول شي ، مردګي کا

۱۵۱- نه ئے قول ، نه ئے عهد ، نه ئے بول شته

خود ديو رليش و فش ، دبنځو پول شته

- ۱۵۲- نه پر حکم، نه و چا خد درکوبنه
 واره خان لره گوتی، په خان په خورینه
 ۱۵۳- آشنایي ته خواب و خیال غوند لیده شي
 یا په مثل لکه بار چپه وزیده شي
 ۱۵۴- مبتلا په خوځو، نکه پیلیدی دی
 مریدی دی، عنیدی دی، ندیدی دی
 ۱۵۵- چه نیکان، پاکان ته دا وي، دا ته حال دی
 له بد انوبه ته وایه کوم مقال وي؟
 ۱۵۶- د بابا د مال یوازې میراث خور دی
 نه په توور دي، نه په مور دی، نه په خور دی
 ۱۵۷- چه د وروڼو په جنازه په کور کې کښیوي
 که هارضا، که فارضا، په وړندار پر یوزي
 ۱۵۸- له قاتله خان غلط کا، په قصاص کې
 د مقول په خایه بل ووتی په خاص کې
 ۱۵۹- هر ملا په داصحیت ورسره مل وي
 په شاد يوسفیه وي، که غل وي
 ۱۶۰- دا لا خد دی، څه نور قباحونه
 کور په کور سره اخته په شدتونه

- ۱۶۱- هومره ملک ، هومره اولس ، برکت هېچ
که ئه مال دے ، که دولت ، سخاوت هېچ
- ۱۶۲- که پالیز دختکیو خوک ودان کا
پنجید و ته ئه پرینږدي ، نر ئه وران کا
- ۱۶۳- کوم ملک ئه هومره نره ، هومره خواړه کا
چه خلور وړ ئه ، خلور سړي مار ئه کا
- ۱۶۴- که سړي ئه په صورت لکه آدم دي
په روزگار ، په خوی ، خصلت ، له یوه سم دي
- ۱۶۵- په غلط غلط خولونو مبتلا دی
په بد خوی ، په بد خصلت ، د حان بلا دی
- ۱۶۶- نه سزا د بدکارانو پکښه کیږي
نه پنځل عقل ، په بند سړي پوهیږي
- ۱۶۷- چه خوک ودانې ، بد نه دی ، هغه بند دی
چه بد ودانې ، هغه لا کله بند دی
- ۱۶۸- که په مکر خوک خپل حان پکښه طیب کا
خوک به نه وي ، چه ښکاره دده تکذیب کا
- ۱۶۹- که په مکر خوک عالم شي ، یا درویش شي
خوک به نه وي ، چه خبر دده په کیش شي

- ۱۴۰ - هر مغل چه په سوات راشي شهزاده شي
هر سره يې و منصب ته آماده شي
- ۱۴۱ - که د کلي د اولس د تومن بزرگ دي
خو ميله ته يې کاته مکرې جرک وي
- ۱۴۲ - خبردار کله په ننگ افغاني دي
کشميري او پکلي وال او لغماني دي
- ۱۴۳ - دهغوچه ناره د جرک په مرگ رېږ دي
مصلحت د تورو سپينو ورته پليږ دي
- ۱۴۴ - کله چې په هر جنگ باندې لره کا
بيا له ترسه جنگ نه نه شي ځان نمرکا
- ۱۴۵ - دا يې وار نامردي ده ، هېچکاره دي
خيواقي ، د جنگ په کار په خه شمار دي
- ۱۴۶ - آسوده په مال و ملک ، په زر ، دينار دي
د دنيا روزگار يې نه نه ده ، بد روزگار دي
- ۱۴۷ - نه يې خوان ، نه درسخوان ، نه چراغدان شته
درسته شپه يې د سونتيو بد کڅان شته
- ۱۴۸ - چه په تيل ، په دسترخوان يې نه خرخيږي
که نردار دي ، هم يې غوښه اوبه کيږي

فصل

- ۱۷۹ - ملکان خانان یې کل ولړو خزان دی
 عالمان شیخان یې وارو جاهلان دی
 ۱۸۰ - چه عبدالعبدل بالمشي پکېنې کت دے
 اوس بساند کوته دکلي کتوي خت دے
 ۱۸۱ - د جهان عیبونه وارو سړو ټول کړه
 هغه وارو دهمزه دغارې پول کړه
 ۱۸۲ - د طالي کد درته وایم یو کالے دے
 ډک بنانک دے دوکړے، کد یا قالے دے
 ۱۸۳ - دکاچو نمسه ند خان دے، ند ملک دے
 کالوجن، دروغزن غشه د هلت دے
 ۱۸۴ - ملکی یې په کرم دے، ند پد توره
 په دا دوارو توکه مور دے باندې بوره
 ۱۸۵ - کار یې ټکه سغره، جبطر سپک دے
 خوک چه نیات دے په تپه هغه ملک دے
 ۱۸۶ - سود حاصل یې یا د بسپرو، یادخواستوي
 په هرکلي، په هرچیم باندې رغابت وي

- ۱۸۷- د ملک د دفتر پوله پسته وي
نورے تورے غاورے تويے په کتې وي
- ✓ ۱۸۸- د ملک د کد درے نور وټوړه سکد وي
پدري پټه به دے درست ريشه ريشه وي
- ۱۸۹- يو بخړه د ملک وي ، درے د نورو
په کم ، نريات دے سره جنک وي په سکور
- ۱۹۰- چه نيکان ، پاکان دے دادی ، حال دے دانه
شيخ ميان نور پکښه د وارو نه والاشه
- ۱۹۱- اول حال د عالمانو درته دایم
بیا له پسه به ميان نور درته وستایم
- ۱۹۲- عالمان دے همکي وارو سفيده دي
نه عالم او نه فاضل دی ، نه فقيه دي
- ۱۹۳- چه د کنز ، د قدوري ، شي خان ملا کا
هر حرام ، به نچل خان باندې روا کا
- ۱۹۴- دا چه کنز قدوري ولولي اعلي دي
زياته سند د خوفه کا چه ادنی دي
- ۱۹۵- نه د کنز په دقيموخته خبر شوی
نه په مخ د قدوري شونډ بر شوی

۱۹۶- کتابونه په سرکیردي حُان مُلا کا

په هرکلي ، محلت کړځي ټنگي غلا کا

۱۹۷- کښيني شرع به کوي په رښه — وټونو

حُان قاضي کا ، په غلط روايتونو

۱۹۸- وهر چاته مسټلے د سخاوت کا

خپله خونه دکوي ، دبل غارت کا

۱۹۹- په مسجد راځي پنځه وخته اذان کا

چه نهکوة ، سرسايه ند وي مسجدوران کا

۲۰۰- د ميراث مالوند خوري له ظالمانو

نوم په حُان باند کښيردي د عالمانو

۲۰۱- په دا هسه علم بړند کښيني ملاشي

و عالم ته ميراث خور د انبياء شي

۲۰۲- ند ئه خط وي ، نه بے لوست همه تځي کا

تعويذونه به کوي ، دروغ داري کا

۲۰۳- په ناروغ بے خوشي لا نرياده تر روغ شي

خښت ، تعويذ ، دعا ، هيکل کښه پړوغ شي

۲۰۴- لا رنځور غريب ، صحت ند وي موندلے

چه اخون وي اخستو ته ورنښولے

- ۲۰۵ - کټ په ورکړه کيڼه په دزنګ اوڅه تعطیل دی
په غوغا، په شور و شرع، قال و قيل یی
- ۲۰۶ - چه زما په خلقو، قدر و قیمت نشته
درنځور د بے تعویذہ صحت نشته
- ۲۰۷ - چه رنځور له رنځه روغ شی، راته شا کا
نور به بیا زما تعویذ، د چا په ملا کا
- ۲۰۸ - دا چه نر هسے آغاز کا سازے بازے
خیل مقصود، مطلب حاصل کا په نام سازے
- ۲۰۹ - وائی مونږ ته چه نظر د سترگو سپک کا
خیل ایمان به په دا هومره چارو ورک کا
- ۲۱۰ - په دا عام وگړي هسے هیبت کيږي
چه ددوی په رضا مخی، هر خد به پریږدي
- ۲۱۱ - که څوک توس له خدایا ند کا غول وُل کا
اَس به پریږدي زین به باند په جاهل کا
- ۲۱۲ - کوم ملا چه د میاں نور په حکم دروي
هم هغه د سوات په ملک کيڼه سیرت مومی
- ۲۱۳ - داسیاں نور ک د خنزیر غوښه روا کا
ملایان به باند نر جوړه فتوی کا

۲۱۳- دَ مِياں تُو رُمَتیاں د سوات په ملک کښه دوه دي

الله داد او دوست محمد دواړه ياره دي

۲۱۵- بزېه علم، بزېه لوسته، دېن تقريې کا

چه مياں نورېه لمسوي، هغه تزوير کا

۲۱۶- اوس به وايېم له مياں تُو له حقيقته

چه د نورو نه، دې لا دې به خصلته

۲۱۷- راشه واره به دا هومره قباحه

چه په ما باندې ساز کړه څه تهمت

۲۱۸- زه چه چوې په اعتقاد کښه پاک سني يم

په کندن د رافضي د بيع کښي يم

۲۱۹- رافضي يې په دا هسه اعتقاد کړم

په درست سوات يې په تکفير په رضى ياد کړم

۲۲۰- د صديق او د فاروق په عشق کښه طاق يم

د عثمان او د حيدر بنده قلماق يم

۲۲۱- آل اولاد د پاک رسول واره منمه

امامان نبیان هم قول واره منمه

۲۲۲- د يزيد پلید په کار باندې لعنت دې

چه د آل سره يې کره شرارت دې

۲۲۳- ديد ذات مکرپه علم کيڼه خوی نور شي
حبشی چه په مخ خال کيږدي لا تور شي

فصل

۲۲۴- يو کتاب دے درويزه سره جوړ کړے
چه د سوات خلق پي له علمه د مور کړے
۲۲۵- نامعقول، مجھول بيان پکښه بے ځايه
پکښه بد د سيّد وايه، يزید ستاينه ✓
۲۲۶- دا احوال به په بل فصل کيڼه ښکاره شي
په مطلب نظر لرم چه در ښکاره شي
۲۲۷- ښاځه اند چه زما په نظر کښيوت
په دا حرف په دا وئيل ښ نظر پريوت
۲۲۸- چه لغت به په يزید هغه وايښه
چه په رڼه کيڼه غره بے حده ويښه
۲۲۹- د حسين په مرگ يزید کله راضي وه
بلکه دے دده د خون متقاضی وه
۲۳۰- امراگان ښه حسين په مرگ قصاص کړه
نره حيران شوم د يزید په هڅه خاص کړه

- ۲۳۱ - بیا یې دا وو پکېته کښلي، ده له دينه
 چه په آل به رافضي درود وايښه
 ۲۳۲ - غډ جمل مَلا چه دا کتاب وه کښلې
 ما په دا خبر دده وه ، ډير ښکښلې
 ۲۳۳ - مخامخ یې دا خبره کړې نَمَا یې
 چه ته هُم سکه رافضي یې چه دا وایې
 ۲۳۴ - رد بدل دده خبره ډير مذکور شه
 دا مذکور په ټول سوات کښه مشهور شه
 ۲۳۵ - هغه نیم مَلا مردان شه و میاں نور ته
 خن خټاک یې سره ونوستل تنور ته
 ۲۳۶ - سره لږه د میاں نور په کور شوه بېله
 نه وو څوک چه یې اوبه کړې باند ټلې
 ۲۳۷ - ملایان شیخان یې واړه سره ټول کړه
 گډ یې واړه په دا ویراؤ په دا بول کړه
 ۲۳۸ - چا به دے چه دا اخون زموږ امام دده ✓
 درست مخکې پرې نامل شوه په الهام دے
 ۲۳۹ - په مخزن باند چه مبد وایي کافر دے ✓
 د کافر قتل ، په شرعاً معتبر دے

- ۲۴۰ - چا به دا دے چه لغت په يزيد واي
رافضي دے ، دوازه امام هم ستاي
- ۲۴۱ - چا به دا دے ، نه په توره دکشن دے
رافضي په سرو لمبو کينه د سوختن دے
- ۲۴۲ - چا به دا دے چه له ملکه د ويستو دے
چا به دا دے چه توبه کړه دويشتو دے
- ۲۴۳ - يوه لويه هنگامه خوله برپايه
چه ئې زړه ، هغه خبره په ما وايه
- ۲۴۴ - ملکان د يوسفيد لکه خرونه
په کندکي سره لولي خله ، سرونه
- ۲۴۵ - نه ئې علم ، نه دانش ، نه فهم ، پوهه
خو دوستي د درويزه باند اښووه
- ۲۴۶ - په وئيل د درويزه عقيددا قومره
لکه عين په آيت ، په حديث هومره
- ۲۴۷ - درويزه چه بيان کړه خپل کتاب دے
نوم ئې مخزن الاسرار کړه جناب دے
- ۲۴۸ - هر بيان ئې ناموزون ، مجھول ، بيرنگه
خالي يا توله دا نشه ، له فرهنگه

۲۴۹ - که یوه مصرعه په شل ، بله په سل ده

نامربوطه ، خاموزونه ، په وئیل ده

۲۵۰ - قافیه په لام او دال سره وهلې

په ردیف کڼه په نوڼ واو سره پیښلې

۲۵۱ - قصیده د بوصری ترجمه کړې

عربی په تر پښتو مضحکه کړې

۲۵۲ - هر هر بیت د قصیدې د مرجان ده

په پښتو کڼه تر اور بشو لا ارزان ده

۲۵۳ - معنای د آذری ترجمه کړې

نصوف په د عالم وټه نومېږي

۲۵۴ - ترجمه د شاه ناصر یوڅو اشکاله

و عالم ته جوړه کړې له مقاله

۲۵۵ - مسئلې په نظم کړې په پښتو دي

درته خدایم چې خدای به د دوستو دي

۲۵۶ - په دا ډېر شان کتاب په مباحثات ده

د حاجي تر هفت اوزنګ ورته ناولیات ده

۲۵۷ - گنده پز، او گنده خور سره جوړېږي

خاص په خاص او عام په عام سرگړېږي

- ۲۵۸- په حیرت به داره کټه و چپچپله
د اخون په مخزون چا کټه کښیښولې
- ۲۵۹- هر سره چې په مخزون باند خه وایي
په دنیا کینه تر ساعت به څوک پایی
- ۲۶۰- ملکان ، شیخان یې وار سره ټول کړه
پخپل سحر په افسون یې لېج او گول کړه
- ۲۶۱- القصه چې له د مغاره نه روان شول
تر پیوله پورې راغلل یک زبان شول
- ۲۶۲- ملکان رالړه راغلل یوه ډله
د سره ملک عبدال د ډله بنیره کله
- ۲۶۳- یو میاړخان وه ، بل مانگی وه ، بل مشکو وه
یو مشکو خه خو په پوهه کینه بهترو وه
- ۲۶۴- د نگرختک په کلی کینه زه ناست دم
فراغت د توت تر سیوري لاند ملاست دم
- ۲۶۵- دا سکان رالړه راغلل زه یې ویش کړم
په لیده او په راتله یې په تشویش کړم
- ۲۶۵- په خندا یې راته ووه دا خبره
اوس ترو پاخه خوشحال خانه زور وره

۲۶۷. په درست سوات د غوغا گډه کړه، ته خوب کړه

نن د غم نن د پروا ، نن د تلو توب کړه

۲۶۸. مياں نور درلره راغی فاست په رود شه

خبر لولره راغلو نوموړ دود ده

۲۶۹. چه دعوی د چا په منځ کښه شي بنیاره

ملکان په سړه نغوري له فساده

۲۷۰. یا ورځ اوس مياں نور وټه جواب کړه

یا قبول د درويزه مخزن کتاب کړه

۲۷۱. د درست سوات د ملایانو دا رضا ده

چه قبول د کا دا کار، فاسده هم دا ده

۲۷۲. ماونه دين د محمد دے ما منله

بے قرآن د بل کتاب دے چا منله

۲۷۳. درويزه نن مجتهد دے ، نن امام دے

دے هم خام ، قاسو هم خام ، مخزن هم خام دے

۲۷۴. ملایان د سوات همه نکوۃ خواره دي

په دانش ، په دين ، په علم خپل نن دي

۲۷۵. دے په دا جواب ، د غشی د ناوک دے

سکا تروياڅه ، مياں نور هم درته دک دے

- ۲۷۶- ملائے وټرله زه هم وره وان شوم
 يک تنها متوجه په ډير خصمان شوم
 ۲۷۷- که غريبی درتد ، وغريبه له سکه
 که خلاصه ورځني ند دي ، باند لکه
 ۲۷۸- مخانغ وبله کينينا ستو په قهر
 په خبرو مو نیکاره کړه سره زهر
 ۲۷۹- ملکان ، شينان ، همه واره سره شول
 خپل لوري ننگ يې واخت سغره شول
 ۲۸۰- چه به ماورقه وئيل کول د مشکو
 ابله نوبه وئيل کول له پشکو
 ۲۸۱- ند ي علم ، ند ي عقل ، ند ي پوه
 فضيلت ورځي لري په ډير کړوه
 ۲۸۲- څوک حکم ، منصب حاضر ند و په بيان کي
 چه په حق په باطل پوه شوه په بيان کي
 ۲۸۳- ملکان په ننگ د خپل لوري ولاړ و
 عالمان ، شينان په نور عضو ولاړ و
 ۲۸۴- خداي د خپلو صادقانو سره مل دي
 تر هر چا د صادقانو کار افضل دي

- ۲۸۵- شېخ میاں نور پخپله کښیوت په تقریر کینه
ما وده وده چوت وکرې په تحریر کینه
- ۲۸۶- کتابت یې لا پخوا وه ، راته کښلې
مشمول په جهالت وه ، ناپسندلې
- ۲۸۷- نه یې خط، نه یې املأ، نه یې انشا وه
فضولې یې خپله کښلې بر ملا وه
- ۲۸۸- د سلوک د تصوف وارو لافونه
په املأ دکاف پڅائې ، کښلې قافونه
- ۲۸۹- همکې ثنا صفت له خپله حانه
ترهات یې په خوړنکه، په خوشانه
- ۲۹۰- ما جواب د کتابت وه ، ورته کښلې
په هغه جواب ډې دده وه پوهیدلې
- ۲۹۱- ما وې نه لکه کیدر بدتم کښه شيرې
خوهم بیا هغه کیدر یې ، کښه رنگین یې
- ۲۹۲- ښاپیرک غوندې په شپه پدې هوا دروې
چه سبا په قاراجي هزیمت موې
- ۲۹۳- په خطونو کښه چه ځان ومانه ستایې
ماهم پیژنې چه څوک یېم داځه وایې؟

- ۲۹۳- خپل صفت د یوسفزید وټه وایه
نږه د پیژنم چه خدایه، خان مد ستایه
- ۲۹۵- چه دا هې احوال چشمه بد خصال یه
د نرید د در دربان ، یاد د حال یه
- ۲۹۶- کڅه شرم یا حیا د کیدی خړوے
بس وژ دا هومره وئیل کڅه یه جوړه
- ۲۹۷- د عروض د علم فن ے وڅه هم کښلے
په مخزن ے مغلط قلم ور کښلے
- ۲۹۸- د دانش وئیل د ده ته لکه بادو
له هوایه وار خپل وئیل په یادو
- ۲۹۹- دا یه وار تر عالم پورے شهرت کړه
دانسته یه هومره مکر خدیعت کړه
- ۳۰۰- چه دا هومره دعویٰ ند کړه برپایه
د مخزن به دا خبره شي به حایه
- ۳۰۱- چه خبره د مخزن به حایه کیږي
نور نما قدر و قیمت په ملک کمیږي
- ۳۰۲- درست د نفس په هوا، دک ده سر ترپایه
گنډه وځی د دعویٰ کړله ، به حایه

۳۳- چه انصاف یې له ازله بد نصیب وي

په دعویٰ کینه راږي کله په تکذیب دی؟

۳۴- کار د خصم ، خپل خبر وړی حق گوښی ته

دواړه یو ، دی جوړه وي یې حق جوړی ته

۳۵- ناحق ژن ، پخپل غرض باند ولاړ وي

حق انصاف یې چرته لرې له زړه لاروي

۳۶- مکر خدايې یې په سر سازه کړه خپیره

د کاذب له خپله نه وځي وینا غوږه

۳۷- الغرض چه یې خبره کړه آغاړه

دیر یې وویل د خپله نیا له نمازه

۳۸- بیا یې وستا یه نیکه په خوځورتکه

مستمع شدا درست عالم درته بے درتکه

۳۹- خدایې یې ووتله شربه له افسونه

دا وینا دده له شربه شوه بیرونه

۴۰- مونږه کله وایو دا چه یزید بند دے ✓

په مخزن کینه دروینو ستا ییلے خدا دے

۴۱- بل زمونږ مخزن نأ شعر نأ بیان دے ✓

بکیان شوه نظم نأ دے په بل شان دے

۳۱۲ - کئ یئ گورے درست په شان د صحیفو دے ✓

چه راتلې به له آسمانه د هغو دے

۳۱۳ - په پښتو کلام موزون دے بیان شوے

په معنی کېنې ډگرگون دے بیان شوے

۳۱۴ - هڅه کولې چه د رښتیا مهتاب ښکاره شی

د کتانو تاراؤ پود ، پاره پاره شی

۳۱۵ - د بښتیاؤ کرامت ، لکه باران دے

د دروغو سحر ، کړد د دامان دے

۳۱۶ - چه دده د خچلې نه ، دا خبره دوه شوے

تابه وے چه په اور پریوتې اوبه شوے

۳۱۷ - پوهیدم زما ستاره ده پرې غالبه ✓

له هیبته یئ دا دواته تر ژبه

۳۱۸ - کئ یئ بیا کړه د افسون شیوه آغانه

سود یئ ند دوه ، زما ژبه شوه پرې سازه

۳۱۹ - ما دے پس زما مقصود ، مرام هم دا دے

مدعویې دا خبرو ، خود کویا دے

۳۲۰ - د یزید ستاینه کورئ په مخزن کېنې ✓

هم مخزن نه دے ، د شعر پېچ فن کېنې

- ۳۲۱ - نه اَ هُم دا خبره ، وایم خلقد خامه
خود ئی دَوئیل ، خبره شوه تمامه
- ۳۲۲ - چه هر څوک په دا خبره خبردار شو
عالمان ، ملکان ، واره شرماس شو
- ۳۲۳ - همکي واره دَما وکته روئیدار شول
چې کینه ووئی ، د هغه طلبکار شول
- ۳۲۴ - چه تریان د مومنانو شدت بد وي
بل ستا نور غرض ، تردا دعوی اړشدوي
- ۳۲۵ - نه په ننگ د پښتون راغی تر سوا ته
غون کاږه کړه ، د عالم په کمه نریاته
- ۳۲۶ - په دعوی به درست عالم سره گډوډ شي
د ښکر په قولول به فساد گډ شي
- ۳۲۷ - زما هم په دا مطلب باند نظر وکړه
بل مقصود مې و نظر ته مختصر وکړه
- ۳۲۸ - کني سل پردے به ما کړے دده خبرے
یو وینستد به مې ئے پړے ښود په بڼه
- ۳۲۹ - چه خبری ئے شوم له نقشه له طرازه
ماتے هُم په بڼه ، وورتل خو پیاژه

۳۳۰ - د مغلو د تہ کښل چې شېخ میاں نور کره

ما وے نور دا هے مکره ده منظور کره

۳۳۱ - دے چې نور ے د مغلو ته ، توبه ده

هر چې تنگ د پښتاند ، چار ے هغه ده

۳۳۲ - د دنیا خبره نداده ، کار د دین دے

نما زړه د مؤمنانو سره سپین دے

۳۳۳ - نما روهه په برښتیا ، دده د نه روهه

د میاں نور سره ے وشوه ، هے روهه

۳۳۴ - فضیحت ، رسوا تر کوره پورے لار شد

د وگری اعتقاد حنی ولاړ شه

۳۳۵ - چې ے ولیده یو هے کثر زبان وه

چې په مکره په تزیو لکه شیطان وه

۳۳۶ - په اغوند ے د خدائے په حکم خوار کره

د شیطان توله ے واره تار په تار کره

۳۳۷ - ما وے دے به د مخزن غلطی دور کا

دے لانا ست دے د مخزن سره سرور کا

۳۳۸ - بیا په خورنگه تعظیم د مخزن کاندې

غلطی ے تر ونکښ لاند یاندر

- ۳۳۹- مدعي سره د خدايې دپاره كېد يم
 آلوده نه په غرض نه په حسد يم
 ۳۴۰- كه په دا طور اور پورې په سوات شي
 مگر هاله نما سيله مكافات شي
 ۳۴۱- پنج بنياد يې په جهان كې د وگېدو
 په جهان كې پاتو كله د پوښو د
 ۳۴۲- چه دا هېه عالمان هېه شينخان نشته
 په جهان كې به ان د پردې لږ نيكاشته
 ۳۴۳- د دنيا حرام، حلال وبلد و نغاري
 هغه واره مدعي دي چه خدايې غواړي
 ۳۴۴- په دوه په بې شرمي عمر تير كړي
 په مړوش د گدائي يې مال دېر كړي
 ۳۴۵- د هغو به خد طاعت، خد عبادت وي ؟
 هغه كوم به يې د علم برکت وي ؟
 ۳۴۶- نمونځ، وژه چه د بريا دپاره كېږي
 له اسمانه به لعنت باند د رسيږي
 ۳۴۷- چه د خلق قبوليت يې په غرض وي
 د هغه طاعت، طاعت نه وي، مؤمن وي

- ۳۴۸- چې په صدق ، په اخلاص سره ادا شي
 په يو سجود، جنت باندې روا شي
 ۳۴۹- کله هزار کاله سجود کړې بې اخلاصه
 په دا هې څه نمانه نده وي غاړه خلاصه
 ۳۵۰- شينخ ميان نور چې خجل ورغلي ټوکړه
 په دا خپل وېل پشيمان شه، راشه کوره
 ۳۵۱- هر ملک سره جواب دده مکار ده
 په کي په قصد زما د کاروبار ده
 ۳۵۲- د لښکرو په وټلو، اولس ساړ شي
 بيا دده له فعله، بل فعل آغاز شي
 ۳۵۳- دا ناقص چې نيش هميشه وهی په کار کي
 گوره څه شي، د لښکر په کاروبار کي
 ۳۵۴- يوسفزيه خود تنگ د ناموس نده دی
 څوک چې نه کا، د هغه سړي په ځله دی
 ۳۵۵- کله په ځله د ميان نور نده کا لښکره
 نکه په سراپه د لښکرو خاوره سره

فصل

- ۳۵۶- هميشه د ځان په فخر مباحثات دے
 تر شيطانه په تزوير په مکرزيات دے
 ۳۵۷- بد اُصله ، بد نسله ، بد ئے روئے دے
 له الفاظو ئے مروان د بدو بوئے دے
 ۳۵۸- اول حال چه د ماما په صفت سرشو
 بيا له پسه د بابا ثنا گستر شو
 ۳۵۹- دخپل ځان په صفت هومره پورته ويسته
 چه په مرکز په آسمان کيږي ئے ځاي ته نشته
 ۳۶۰- دخپل پلار نيک ئے هومره کره ستاينه
 چه زما به ورته وړ پيښه يکنه
 ۳۶۱- په تصنيف د مصنف علم پيدا دے
 څوک چه بے علمه تصنيف کاږي حيا دے
 ۳۶۲- درويزه چه په خدا دخپل تصنيف دے
 په ناحقه د مياں نور ځي تعريف دے
 ۳۶۳- وړېندو وږته مشکري مرغلرے
 دواړه يو دي که نژدے که ترے نه لرے

- ۳۴۳- ورپسے یې د مخزن صفت اظهار کړې ✓
 د آسمان د صیغوسره یې شمار کړې
 ۳۴۵- د میاں نورچې د مخزن صفت آغاز کړې
 ملایانو به کده په وئیل ناز کړې
 ۳۴۶- ملکان د یوسفزیه غواپه خرونه
 خوزول به یې له نډ پوهې سره
 ۳۴۷- په تصنیف ورسره مل ملک عبدال شه
 ته به وایې له اوله یو په سل شه
 ۳۴۸- خوار عبدال چې الف بې یې نډ دی لوستی
 له میاں نوره په تعریف وي سره اختی
 ۳۴۹- چې د عامو په تعریف سره بند کيږي
 په هغه تصنیف به هر سرې پوهیږي
 ۳۵۰- یو صحبت دے کد څوک دے چې ۷ کتله
 له هغه صحبت هینچ نډ شمه وئیل
 ۳۵۱- یوسفزیه چې نیولې ملک د سوات دے
 دا همه د دروینو دعا دعوات دے
 ۳۵۲- په سوات دا هسے کفریې برپایې کړې
 تو عالم پورے یې فخر خپل نما یې کړې

۳۴۳- هر چه وائی یا له کفره یا له دینه

یوسفزیه همه وارو تېلوینه

✓ ۳۴۴- گاه دعوی د ریاست د حکومت کا

کله فخر په طاعت په عبادت کا

✓ ۳۴۵- کله فنه په خلوت کښی فقیر شي

کله سور شي په جزوگري امیر شي

۳۴۶- د مغلو سره پټ کتابتونه

✓ پښتنو سره پښتون په حکمتونه

۳۴۷- کله لوی لوی کتابونه کړي د وړاندو

په دعوی د ملایسې بحثونه کاندو

۳۴۸- په دا هه کار یی هه بحر دم دے

چه مطیع یی دغه درست وار عالم دے

✓ ۳۴۹- یا دا خلق فادیده دے هو سیری

یا دده بحر عظیم دے تر کرو هیری

۳۵۰- که غسل وی که حنظل وی هر چه وائی

په هر دم یی دا ابله وکېبه ستایي

۳۵۱- د جواب سزا یی نشته په سوات

مکو ماچه مساوا کړو په اولسات

۳۸۲- یو عبدالله دے بل ماکي چه مدعي دی
 خدایه که وار راکړه دا دواړه کشتو دی
 ۳۸۳- چه د دوی تاپوه په چارو خبردار شوم
 له دے خلقه، له دے ملکه نه ویرار شوم
 ۳۸۴- یوسفزیه چه د تنگ په کار کښه ست دی
 یا په دین کښه خارجی او نادانست دی
 ۳۸۵- د یزید په لعنت خدایه د چا ایستاد دے
 خویا بابا باندی په حکم د فساد دے
 ۳۸۶- زه چه بد ورباندی وایم منافق دے
 چه بد دیر ورباندی وایم فالاق دے
 ۳۸۷- د یزید په لعن خوک ۷ افضي کیږي
 چه په مایه راتولے کړه خوک پر غلیږي
 ۳۸۸- ۷ افضي به د زما وسپي ته ند دے
 داخبره یوسفزو د پیلے ند دے
 ۳۸۹- کد مرید د شیخ آدم بنوری دے
 په سلوک کښه د دے کار په بے نوری دے
 ۳۹۰- په سلوک کښه محقق ند مقلد دے
 کان د مکر، کان د کذب، کان د مند دے

- ۳۹۱- دَ نِدِيو وَفَتَو تَه غويږے نَخے
دَ غوبښتے نياز نذر تَه سترکے لکے
۳۹۲- دا فلک په نیک و بد چه چار واند کړي
مريدان مے حواله واره په ده کړي
۳۹۳- چه باران په خلايق باند ورسوي
واي واره د مياں جی په دعا کيږي
۳۹۴- کُ په خلق قحط او مرغ اَلَا کَلَا شي
واي، واره د مياں جی په دعا دا شي
۳۹۵- دے د سوات ابله عالم واسر مينه
مياں جيو لره په خير او شر ورځينه
۳۹۶- خپل مراد د مياں جيو نه هيش خواږي
هلکان د کونډو رنډو ورته ژاري
۳۹۷- چه په در مے له اجله نادرست وي
مريدان واي چې تل عقیده ست وي
۳۹۸- دا همه واره شامت دده بے پاک دے
داخه خلق، خه اولس، خه زيت او ژواک دے
۳۹۹- اولسونه خپل کارونه پخپل رايے کا
شيخ ملا خپل خپل کارونه پخپل ځانے کا

۴۰۰- عالمان، شیخان خپل کار، خانان خپل کار کا

یوسفزیه تیردبیر سره ۷ ورځ کار کا

۴۰۱- د شیخانود دُنیا سره څه کار کا

د درویش د نورو پل سره څه کار کا

۴۰۲- هر درویش چه د دُنیا هوا لږینه

واړه غلټ دي له چا اخلي له چا خورینه

۴۰۳- هر درویش چه د اولس چه جرگوکوځي

یوسفزیه دے چه د هرے لورته کوځي

۴۰۴- په هر کار کینه چه یی سود د دُنیا شینه

کله په خون دي هم فتنه پرے درکوبینه

۴۰۵- د حرص کیښه دده وي هومره لویه

چه سوات پکښه چمچه وگره ده تویه

۴۰۶- مسلمان وټه کله ووايي کافر دے

هم هغه ساعت د هر چا پرې محفوتے

۴۰۷- مایقین کړه چه سوات کینه مسلمان دي

چه له حاله یی خبر شوم کافران دي

۴۰۸- د دُنیا دعوی نه کمه شته نه لویه

یو په لسه کار د دین دپاره بویه

- ۴۰۹- په تفریر لکه بودی وی فرهاد کشته
په ترویر بدتر تر تروپه تر پړانگ پشه
۴۱۰- وعالم وډه پلار قطب، نیکم غوث کا
خپل خان لاخه آلوده په بل بل لوټ کا
۴۱۱- که د قی په نرحمت کننده بیماروی
هم د بحث وجدل وډه تیار وی
۴۱۲- هر خه واي، چه دده په خله راحینه
هغه واره دا ابله عالم منینه
۴۱۳- که وئیل یی د لعنت او نفرین وی
بیا د واره ابلهانو پرې تحسین وی
۴۱۴- په خله هومره قلف راوړي د مکر
چه حیران شي وډه نرید او عمر بکر
۴۱۵- نه درویش دے ، نه ملاک دے ، نه امیر دے
په دا هومره جوسه کوچه د ترویر دے
۴۱۶- لطیفه دے د بیشرمه فضولی دی
د قی دے د جهول نامعقولی دی
۴۱۷- عام عالمو وډه خاص نقشبندی دی
اما داسر د حرم په نقش بندی دی

- ۴۱۸- دے په اصل يا بينه يا ننگرهار دے
 ۴۱۹- سالها، دے گرځيدلے په لاهور کيڼه
 لاهوري مکرونه کل لري په کور کيڼه
 ۴۲۰- چه خوځله و حجاز لره دے تللے
 تورچر د اباسين په اوبو وللے
 ۴۲۱- سپه چه ولا مي په سين کيڼه لاکند شي
 بدبويي لے په هر لوري اټکنده شي
 ۴۲۲- کيڼے چي وي يانے علم تحصيل کړے
 يا يے رنج وي د تلقين په کار کيڼه وړے
 ۴۲۳- نره لے چوي په رښتيا په پرامندو
 د پرخوښي د عالم په خوشامندو
 ۴۲۴- ماچه وليده دده ناپاک دا دواړه
 مسلمان دے يا نرنار لري په غاړه
 ۴۲۵- کله دم وځي له علمه له حکمته
 کله دم وځي د سوات له حکومته
 ۴۲۶- کله دم وځي له نرهده چه زاهد يم
 کاه دعوي د عبادت کا چه عابد يم

- ۲۲۷- پو عجیب پو قلمون د زمانے دے
لا افزون په ډیرو ژبو تر شافه دے
- ۲۲۸- د دنیا حرص چه ډیر باند غالب دے
درج و شپه د ورو و مرک و ته طالب دے
- ۲۲۹- کنه کار چه آویزاند کاندی پرے کنبینی
پخپل خان ئے سر و طی خاورے پرے پینی
- ۲۳۰- په توره د فن په کار لکه اوزنگ دے
یا ئے حکم کف پایا په غورځنگ دے
- ۲۳۱- سپور غال لري په سوات کینه پو خو کلی
همیشه په مکر درده ورلره نرغلی
- ۲۳۲- هغه ورځ کد په ماتم کینه ئے سپروي
چه څوک نذر نیاز راوړي پرے اختروي
- ۲۳۳- په دروغ ئے مکر یو یو وپوهېږي
په وئیلو د سیلاب غوندې بهیږي
- ۲۳۴- چه دا هومره ډیر دروغ کا دهرکے کیسے
په وئیلو کینه خپل خان کا لکه کیسے
- ۲۳۵- دا چه دا وایم، دازه تمام، دا مے زړه دے
زما زړه د چا د زړه سره سم ند دے

۴۳۶- چپ بند کړے ، زما زړو دے کله بد دے
 چپ بد کړے ، زما زړو د هغه س د دے
 ۴۳۷- چپ دے هغه گرځوے په خوځوځاے
 دا په دا چپ یا ځه گورے یا ځه وائے
 ۴۳۸- ابلهي د ابلهانوڅـ زانده وي
 پکښه بڅره د عاقل د دیوانده وي

فصل

۴۳۹- هغه وخت چپ پیر روښان فساد بنیاد کړ
 پښتو دوسره ټینگ کار د امرشاد کړ
 ۴۴۰- پښتانه په هغه دور پیر پوست و
 څوک مرید د شاه عیسی څوک مرست و
 ۴۴۱- د روښان بڅره درکزي او آفریدی شول
 هغه خوښ په هه زنی په غنیدی شول
 ۴۴۲- د قاسم په بڅره واره غوریاخیل و
 دنگو پیر وټه ■ ښوون شیتک ایل و
 ۴۴۳- خټک واره بوبگوری، پیر منصوري و
 له بدعت له فاده په بری ■

۴۴۴- په مذهب كېنې درست خټك سټي مذهب دے

اما پير ورته له چهله لكه رب دے

۴۴۵- كډ په دا سبب كافر وي كوونډر وینه

كنه وارو په مذهب كېنې سټي دینه

۴۴۶- يوسفزي چه همك وارو عيسايي وو

مكناوسره كډر په رسوايي وو

۴۴۷- قاسمي، شاه عيسايي يي سره په جنك وو

روښنايي پير منصوري سره دا زنك وو

۴۴۸- درويزه له يوه لوريه را پيدا شد

په لن علم په دا ملك كېنې لويي ملاشر

۴۴۹- چه ئي حال ددے عالم مشاهېده كړه

خپل كتاب ئي په كاغذ سوده كړه

✓ ۴۵۰- د روښان خيرالبيان ئي دوه ليدلے ✓

د هغه په مضمون ندا دك پوهيدلے

۴۵۱- ده چه خوشه ميدان بيا موندنځن كوتے نه

په وكيل كېنې چه ئي زر و هېسے توتے شه

۴۵۲- هغه وخت په پښتنو كېنې علم ندا دك

درويزه تر مجتهده ورته ښد دك

- ۴۵۳- په مذهب سنی مذهب د خاچی شول
دیزید په ستائش کښه مارچی شول
۴۵۴- ملنگانو به یزید ته کره بکنځل
درویزه به د یزید دوزر دهل
۴۵۵- خو د نفس اود هوا په کار په مخ شه
ملنگان چه ورکیدل دده پرې سمخ شه
۴۵۶- ملنگان ته وار د وویست له سواته
دم په وواهد له کشف وکراماته
۴۵۷- په دافن په درست سوات عالم مطیع کو
و عالم و ته ته خپل کتاب بدیع کو
۴۵۸- هېڅ ته نه کاته د بدو وفساد ته
نقش ته کښیناوه په مکر خپل اولاد ته
۴۵۹- درویزه د درویزی دگره خوړل
په د مکر ته حلوا سره لرل
۴۶۰- چه ته توره وینځه هم نه وه د درامد
چې چې یوسفزی شوه ورته لاند
۴۶۱- یوسفزیه په د کار کښه بد کیشی کو
چه د هر یوه کم ذات سره خوشی کو

۴۶۲- په هغه آوان اکېر بادشاه، بادشاه دوه

واړه خلق د بادشاه سره کېمراهه

۴۶۳- شاه عیسی ته به یې ورته د زرویدرې

وېلوېت لره ورکړلې د خلقو سدرې

۴۶۴- مړیدي یې په کلاه په شجره ده

کله پیري مړیدي دا ده، مسخره ده

✓ ۴۶۵- د موبان مړید محکمه وو په دین کې

دروین، مخنه آغانه کړه په دین کې

✓ ۴۶۶- دروېزه د فاکسینو دین برپا یې کړه

خارجي یې یوسفزیه، خان یې خلای کړه

۴۶۷- عام عالم قرآن حدیث په سترگو ویني

لا په نورو کوڅو کړي ځاؤرې پیني

۴۶۸- عام وکړه په معنی لکه دواب ده

په دوابو کې د گم و په حساب ده

۴۶۹- چه یوه گم روانه شي د وړاندې

هغه نورې گمې قلم ورپه کاندې

۴۷۰- حقیقت د هر ابله، د نادان نندې

چه د خدايې باند پیرزو دې، دهغه دې

- ۴۱- څوک په پیر اوږه مړشد، څه لره ویاړي
خپل مراد د همکي له علمه غواړي
- ۴۲- شکر دا چه په داوخت، عالمان ډیر دي
مدعیان شیخان که هر څو تر شمار تیري
- ۴۳- خداي د ما، له مدعی شیخانو تر غوري
تل زما وي عالمان د سترگو توري
- ۴۴- هر عالم چه رباني دے، ترے څارېږم
نفساني و ته غلیم غوندے ښکارېږم
- ۴۵- چه په علم و عمل جوړ وي رباني دے
بے عمله علم، واړه شیطاني دے
- ۴۶- نیم ملا، بلا د دین او د ایمان دے
نیم طیب خطره د تن دے، هم د ځان دے
- ۴۷- مدعی ملا که ډیر علم حاصل کا
دے چه علم په دنیا پلوري، باطل کا
- ۴۸- چه په نړۍ کې یې ذرګه د دنیا عشق دے
د درویش درویشی نشته، واړه فسق دے
- ۴۹- یوسفزیه دے ماړه کره له سیده
ملنګان دے واړه وشرل له ضد

نوٲونه

- ۲ - کرړه یا کوس چه دخلورو نروگزو پراختمینیری -
- ۳ - سه نورے هرڅه په حیات و ماته بادو (تاک)
- ۴ - سه یو خسراند چه ضرور د دانه کار دے (قن)
- سه بلے بوی د نوگس زار (تاک)
- ۶ - سه ملو خان، د اسمعیل خان خوے او خوشمال خان منځر -
- صدر خان، د خوشمال خان خوے او ملو خان نمے -
- د گڼت په جنگ کینه خوشمال خان د صدر خان د کړپه ډول کوي
- سه صدر خان لا چیرے جنگ لید لے نه وگا
- په دا جنگ لے نیزه سره کړه په خصام
- ۸ - سوات ے د اړه لکد مال کړه سرتوپا په (تاک)
- لکد پای لے یعنی درست سوات ے د کوټ -
- ۱۰ - بلورستان یعنی نننۍ نورستان چه د پانډ په کافرستان بللے شو -
- "ک چ ن" کښے د دے شعرو بیښه معروف داسه ده
- سه د همال وټه لے غر بلورستان دے -
- ۱۱ - سه پرے خاقان به د ښکرو په غوغاڅي - (تاک)
- ۱۶ - سه نه پړے لار شته نه بل کار نه لے بل سوږد (تاک)
- غله - د سوات خلق د ریز وټه هم داي -
- ۱۸ - دوک تورو یعنی په لږڅه - دوک پیښه
- "هغه آوان کښه نر روپي واجبی دیوسفزی دے - پنځه نورے
- یا شپږ نورے به د کاله په سر یاد تپلے په سر موافق د قسمت به په
- دوی د ریلے" (تاریخ مروج مسکک)
- ۲۰ - سه بے سرداره بے حاکمه کاو خان دے (قن)

- ۲۱- سه په هغه هنر كېنه تې دې دا د كړه - (تاك)
- ۲۳- سه د ميوردې ، د كلونو بوستان دې (تم + كچ ن)
- سه د ميوردې ، د كلونو دېستان دې (ارم)
- ۲۵- سه ■ سوات ملك چه درست لا تو دې د يامونو (تاك)
- ۲۶- سه د سوات ملك چه پكې نه غې حويلي دي } (تاك)
په هر كور كېنه كلزارونه سهيلي دي
- ۲۵ او ۲۶ دواړو شعرونه په "تاك" كېنه سره وړاندې وړستوي
- ۲۷- سه په هر كور كېنه (ق ن)
- سه په هر لور كېنه (تاك)
- ۲۹- هك يعني قرع اندازي ، پچه - د شيخ ملي د دفتر د نمكو د وېش
طور طريقونه اشاره ده -
- ۳۰- سه يوسفزيه د پرچر كين لري حايونه (تاك)
- ۳۱- سه كه په سوات كېنه په نظير دي وړې ماسي (تم + ارم)
- لكه چه حبيبي صاحب ليكلي دي- دغه شان زموږ سره په قلمي
نسخه كېنه هم د "نظير" پچاي "پيخردې -
پيخړ- د هر خيز د پوښت او پښتاني (حبيبي)
منگنې - كتمل -
- بروړه - د اهم د كتمل نه لږ غټ يو آري چينجې دې -
- ۳۲- د اشعر زموږ سره په قلمي نسخه كېنه دا بڼه دې - سه
پكېنه دوه خله تب ژن په بروړه شوم
هر هر خلي د دانه دانه موړه موړ شوم
- ۳۵- بايزي د يوسفزو موه خانك - د خوشال خان سحرانده هم له دغه

خیدودہ - داخل دتالوړے نه ترمیاں آدمه پورے آباد دے -
خواجوي - داخل دتالاش تودر شخيلے آباء دے - بقالان
يعني سبزي فروش -

۳۶ - دو صو تير صو - يعني دوه درے سوه -

س - کافوکه ءے په شکل شمائل شي (ارم)
شمائل - د شميله جمع يعني خوڼو نه - عادتونه
۳۷ - دل کيدل - نيم کوپ کيدل (جنبې)

دا شعر، موخه سوه په قلمي نسخه کيږي دا به دے
س - کابل ښکار د سوات په ملک کيږي پيداوار دے
په هر يوري تلول د نرکو ښکار دے

۳۸ - د نا اهل د قوپکو (۲۸)

۳۹ - کاوزے - د هوسيو يو قسم ، ياره ښکا ،
سرژے = غرضتې کيدو -

کوتاه پايے - د هوسيو يو قسم چې لنډه پيښه او ټاکي ټاکي
ملا لري -

۴۶ - موزیک - د مور غر - ه اول ښه ښکله محبوبه چې ءے کورم
دويم ياز د مهور دريم ښه اوس

دکليات ۸۳۸

پهتن - په شمال مشرق سوات (کو هستان په علاقه کيږي) د ايا سين
په سمه غاړه واقع يو کله - کاشغر ترے شمال مشرق ته واقع دے (کامل)

۵۳ - يعني په سر نو په يے خرونو او غوايانو متيان ے کوئے -

۵۴ - د اورنگزيب د تخت نشيني په کشمکش کيږي خو شمال ختيځ دارا شکوه
او دنگرې د سوات د دے دواړه دارا شکوه د

خوشحال خان د جريف مقابل بھاځو خان طرفه اړپاتے شوے وو۔
 اړيو وخت يے د بھاځو خان د خوشحال لود پاره شاھجهان په واسطه
 د يوسفزو علاقه چې خپله شاھجهان، خوشحال خان خټک ته په
 طور د جاگير ورکړې وه، محروم کړې وه۔ بيا هرکله چې په سموکړې
 داران شکوه داوړانک زيب او مراد بخت ته ماتے وکړه اولاهور پور په
 په تيښته کيټه کامياب شو۔ نو خوشحال خان ته يے د يو پيغام په ذريعه
 د هغه اعلان ته د دواړو تلوواړو د ښکاره کړه وے خوشحال خان د هغه
 سره ونه منله۔ پسته بيا داران شکوه د بھاځو خان سره د صلاح مشور
 نه پس، بھاځو خان د اباسين په غاړه په موجودو کشتو قبضه وکړه او
 هم هڅه د داران شکوه په انتظار شو۔ دغه وخت خوشحال خان خپل
 تره فيروز خان د بھاځو مقابل د پاره وليږلو۔ ديوے سختې مقابلې نه
 پس بھاځو خان نه همي او د هغه د ورسيده اڅان ورس۔
 د دغو واقعاتو نه پس بيا د امانه او واکمال نه و د خوشحال خان سره
 په جنکو نو کيټه د يوسفزو د شکست په نتيجه کيټه د ښه سوېد
 سره شول، چې د مقبولينو د سر نو نه يے په اټک کله مينار ساز کړ۔
 (تاريخ مومع ۲۸۹)

پرته له دغو واقعاتو په کال ۱۰۰۰ کېته هم داټک د فوحدار
 کامل بيگ سره د اشرف خان هجري تعاون په نتيجه کيټه د اباسين په
 جنوب مشرق غاړه چې د مغلو او پښتنو تر منځ کوم جنگ شوی د ځان
 هم د يوسفزو د شکست په وجه اتندان د دواړو سره سره شوی
 د وجه حتی هم په اباسين کيټه د دې شول او حتی ته د دې ونيول شو۔
 کامل بيگ د خلورو سوو پښتنو سر و نه د هغوله تنونه پرېکړل، سل يے
 پښور نه وليږل او باقي ماتونه يے کله مينار ساز کړ (تاريخ مومع ص)

دغه شعر کېته څو شمال خان اشنا، تاسيد هم دغو جنګونو خوانه دی -
 خوشمال خان خټک ته وخت کېته د قید نه پرته مهابت خان سره ولتا
 ته راواپر شو، او مهابت خان چې د یوسفزور د قابو کولو په نیت په
 لشکر کوټ (کپری کپوره یعنی کوټ دولت زی، کوټ اسماعیل زی،
 کپری دولت زی او کپری اسماعیل زی) څه قلع جوړ وکړ او بند پناکوله
 نو د کابل محوړن مهابت خان، خوشمال خټک ته وروئیل :-

”هزاري منصب یوسفزور ایا باقی قبوله کړه“

نو خوشمال ورته په جواب کېته وروئیل :-

”پنځوس کاله زه دولت خوا ته وم - او یوسفزور

باغی نه په جلد ته رواه یوسفزور ته رهیت

بادشاهي کړه - مناره ته د دوی دکلو سازه کړه“

(تاریخ مرصع ص ۲۹۵)

۵۶ - د خوشمال خان خټک لاندې قطعې نه دهغه د قید و بندتوله

تاله موده انداز دوه کاله او څلور میاشتې جوړیږي

په وسط د څلورمې خوربندی شوم

په رجب د بل کال و ختم په کپری

د ذی القعد په پنځم له کپری کوز شوم

دوه کالونه پنځه میاشتې شې د تېر

نبه تاریخ د استقلال را لوه راهه

لاره په کوزه د سید میر د مور لپاره

۱۰۴۶ هـ

نه چې د غعد په کال بندی او تکزیم شوم

۱۰۴۳ ناشکیب - په صبره

۶۱- دریا خان اړویدے او ایل خان مومند د خوشحال خان خټک د دور

ناستو همکارانو نومونه دي. په کال ۱۰۸۴ کې د مومند و د گند او
په کر په د مغلو او پښتون تو منځه چه کوم جنگ شوه وو هغه کښه د
پښتوله خوا حکمان د ایل خان په لاس وو. هر کله چې مغلي خوځ شران
شجاعت خان بعد ازاں بیک او مهاراجه جیوت سنگ را ټور وو.

دغه جنگ کې معلوما ته کړیوه. شجاعت خان هلاک شوه وو او
جیوت سنگ په تیښته خان خلاص کړ. په کر په د مغلو د شکست

او ایل خان د فتحې غږ چه د دریا خان تو غوږ ته شو. نو هم په دغه
کال په کوهاټ د حیلې د پاره بې قابه شو. اگر چه کوهاټ د یوه شریک
حیلې د پاره د خوشحال خان او دریا خان تو منځه د وړاندې نه خط وکشا

وړان ده. ولې پخپل سر کوهاټ د قلا د فتحې شوق د مقرر وخت
او شریک حیلې نه وړاندې د دریا خان په کوهاټ د حیلې نتیجه د
بده مرغه د شکست په شکل را د و خاړه شوه. د دغه حیلې بازی
په نتیجه کې مړت د هغه وړ وړ قانار خان و مړ بلکه خدکم و نریات

سل تنه آزادي خوا هم مړه شول

۶۲- تنبیه. تنظیم، جنگی وله، سلجماعت.

سل رحمت د مهندیو په تنبیه شه

چه د دیو چار زما سره جانی ده

(کلیات ۱۵۶)

د پیری د مندهنر یوشه تنبیه ده

په دا کار کې د یوسف په اهیما

(کلیات ۵۵)

- (تیراه) کینه وۀ، چه حکر ایدال دۀ داوزنگ زبۀ راتګ نه خبر شو
- ۸۳ - په غُززی یعنی په غُصه حبیبی صاحب لیکي :-
 " هغه آواز چې د غرور او قوت په وخت کینه له مستوی راوړی،
 یاد سړي د غورځنګ حالت - "
- ۸۶ - هـ کوره خدُشی کار د خدائے دے دستدنه دے (تاک)
 سند - سنجش او تعقل (حبیبی)
- ۸۷ - هـ یوسفزیه د نفاق (تم + کج ن)
 یوسفزی د نفاق .. (ارم)
- ۸۸ - هـ ... همه داره دی - (ارم)
- ۸۹ - په ښکړه جملګی سره د ښوری - (تاک)
- ۹۱ - چوت - چوت او تود، نادان، عمله (حبیبی)
- ۹۳ - د کرلانی نه مقصد د خوشحال خان خټک خپل ځان دے -
 کرلانی قبیلے خټک، ښګین، آفریدی، ورکزی، دلدزاک،
 آلمان خیل، نیتک، وزیر، محسود وغیره دي -
 خوتره یا چوتره - کرک منل کینه یوه سیمه چې د پرکلی لري -
 لوجانړی یا لوانړی - د پښتونویه قبیله چې د مرو تواقنده پورې
 ترمینځ پرته ده -
- ۹۴ - هود یعنی غزم، استقلال، استقامت، ثبات - دغه د علاوه
 د منید معنی هم ښندی -
 هـ که دے اړوی له هوده
 نایم مړه که ترے ترسان شوم
 هـ هغه ملا چې دے په هود سره لوتے غرو دے
 په ناکام کړه د مغل ته حمله ما

— چه له خپله هوډه تڼا د ادبنت منصور
که دگرې په سولې کړ مخ ته په سور
(خوشحال خان)

— وله ترې د بدن د یار په کوڅه پسند کا
نکه مست هاتی په هوډشه ختی نه مخی (هجری)
کوډ- کتې، چه د مردکویا غوزا نو یا اکور وکولو د لوبې
د کتلو په هسه لوبغاړي پکښه مردکی، غوزان یا اکور اچوی.
— کله یو سرکله بل سرکله کوډه
تد بیرونه دهنگو مردکی دی (کلیات خوشحال خان)

۹۵- سیلوی (رت م)

سیلو (ام)

پیوند- اتفاق، اتحاد، یوواله
سیلوی- طرفداری، حمایت (حبیبی)

۹۶- نه د فن کار... (تاک)

۹۷- آتش- خوروا -

شاش- میانې، د اړه بول -

۹۸- بیا به هله په چا جوړه د مغل روشی (ت م + کچ ن)

— بیا به هله په چا جوړه د مغل روشی (ام)

۱۰۱- جگد لک- د جلال آباد او کابل توپنځه د یو ډله دره او مقام
نوم- هم دلته چه کوم غردې د جگد لک په نوم یادېږي.
دارغلخیو سیمه ده -

— غلجی په پوند توره دوهله (ام)

۱۰۲- په ها هونوکت لري بلانې دوره (تاک)

۱-۷- فرنگ یعنی فرسخ :- ددرومیو مسافت ، چه هر میل ئے
دخاورونهارو کوزو دي -

۱۰۹- ه چه دننگ په کار کيښي پيدا دا چارے - (تاک)

۱۱۰- ه که ئے داروے يوسفزيه په بل شان دي (تم + ک چن)

ه که ئے داروے يوسفزي په بل شان دي (۱۸۴)

۱۱۵- عيد الزوجه :- د ئېکې بنده -

عبدالدرهم :- دولت غلام

۱۱۹- ټنگه :- دروې تقریباً دريمه برخه -

ه د ټنگو پوروت هر څوک دبله کاندې

بخت همپا ورکړے نه دے دبله پور (رحمان بابا)

۱۲۲- مېلوت :- بے وقوف

ه چه برلئی ددته گوهر شدة يا ياقوت دی (۱۸۱)

مثبه - د مړيو دانوته دانی - دانده ئے اټکينه (حبیبی)

۱۲۳- ډنبره :- یوه وند ده ، چه د تور مرج پشان توره میوه

نیسي - په شوملو او چټني کيښي د خوند پيدا کولو

په غرض پکارو ئے شي - مصالحه دار خوند لري -

ه محسب د خټے لرے لرے کړجی

مست خوشحال سره کوټک د د ډنبر

۱۲۵- کوزار - کوزار ، جټ ، بے علمه ، میسواده

۱۲۶- ه کور په کور گوټدی گوټدی او مید نیټی { (تاک)
بے هوده له خانه خوش بے برکتی

۱۲۷- ه چه په نه ئے یاد رکړه په هو ئے مکړه (تاک)

— چہ پټه "هو" په "نه" پوهیږي پوره موزکټره هغه
 "هو" دوی "نه" دند وې یارک دند وې "هو" دند
 (کلیات خوشحال خان خټک ۱۱۱)

۱۲۸ - دا شعر په ټاک کېنې نسته

۱۲۹ - پټه شاعري نورخدا نسته په انکاره (ټاک)

۱۳۱ - بېغ :- یو دوه وکې سپین د بېگ -

شالی نار :- د ټولو پټه (کټب)

۱۳۳ - یوسف زیږه دار کېنې بې قسمت دو (کچن + تم)

— یوسف زوی په دار کېنې بې قسمت دو (ارم)

۱۳۴ - سیم :- سپین نور

ذهب :- سره نور

۱۳۵ - حکم یوه پیسه په خد انواع دوه کیږي - (تم + کچن)

— چہ یوه پیسه - - - - - (ارم)

۱۳۶ - نه د یونځي لوی هک لې قابه فرق دی (ارم)

۱۳۹ - د میلمه دته مت پرېر، اشه نسته (ټاک)

۱۴۰ - هېڅ څوک نه دی .. (ټاک)

بُرد :- غلام، مریځ

متل دے د بُرد نه ده پُرده

داد :- انصاف

— اسیلان پکې بنده غوندې خوشیږي (ټاک)

۱۴۲ - ددان - جمع د دد د ديار پور داری خنار - لکه اُس -

غواڼې، تېټو وغیره -

۱۴۳ - ټولا :- دوستي -

تَبَرًا :- د چانه خان بری کول - د سورة توبه وړ دې آیت -

ه - تَوَلَّاهُ تَبَرًا ، که د دین تنگ دی { (کچن)
په د ا دواړه بڼه د هر یوه زړه تنگی

۱۴۵ - داه :- دینچه ، خدمت کاره ، نوکړه

۱۴۶ - ه - در سپیه کانی یا قوت ورته یوشان دی (ام)

۱۵۰ - ه - نه مردان غونډ مونی تیراندازی کا { ق-ن
سپیتون پروسره ټول مردکی کا

ه - سپینه پریه سره ټول :- (تم+کچن)

شهنگ :- یو ډول قدیم ټوپک و (نن فورک) چې په
فوجي تشکیلاتو کې به شهنگ ځای یو د اړ و غه او مشر

افسر درلود - (حبیبی)

مؤخ :- تخینه ویشل -

۱۵۱ - ریش ویش :- ظاهري ډیل ډول ، نمائش -

ه - خود دیوریش ویش ، د ښځو پول شته {کچن)

ه - خود دیوریش ویش د ښځو پول شته (قن)

”پول“ لکه چې حبیبی صاحب لیکي د هغو تفصیح ده -

۱۵۲ - ه - پر حکم دوشه چاڅه ورکوینه (ام)

۱۵۳ - ه - مزیدی دی تمیدی دی فندی دی (ام)

مزیدی :- نافرمان ، ملعون ، مردود ، رافده

عنیدی :- سرکټ - جنگیالی

۱۵۴ - ه - چې دوه ورځې جنازه په کور کې کینیوزی - (تم+ام)

۱۶۰ - ه - د ا ټه ټه ټه نور تبا حتونه (قن)

۱۶۱۔ هومره ملک هومره دولت خه بولت دے { کن
کښه مال کښه دے دولت دے خولت پت دے

۱۶۲۔ پالیز:۔ د خټکيو ماغ يا پټه

۱۶۳۔ کومه ملک - (۱۶۱)

۱۶۴۔ له ديو سم دی - (۱۶۱)

۱۶۵۔ چ څوک وواځي دانبه دی هغه ښه دی { تاک
چ څوک وواځي دايد دی کله ښه دی

۱۶۸۔ نکذيب:۔ دروغ

۱۶۹۔ که په مکر څوک ملاشي:۔ (تاک)

۱۷۰۔ به ارم کټه ددے شعر مصرعے وړاند وروستوي.

شاه شجاع چه د بنکال په لور د ملک شوه وه يو شخص د يوسفزيو

په لوري پيدا شوه. دعویٰ ئې ذکر که چه زه شاه شجاع یم. يوسفزي

عالم چه اوس زبردست دے او هيڅ مدد ان هم دے —

په بادشاهي ئې قبول کړ. لښکر ئې د سره وکړ. د رغل د اټک

د پرکتړ د هر زويه برابرد سيند په غاړه ډيره شول. د اطراف

او جوانب الوسات د پښتو په داهنکامه ډير عالم جمع شوه. د

مغل فوځونه هم د اټک فوځدار چه کامل بيگ نوميد کا. د مراد

قلی لکهر سره رغل. د سيند په غاړه په مقابله د دوئ ئې وارول.

په سبب د بد تدبيری چه دوئ کان د چهل دی. يو لور بل لور په شپه

ورځ تر سيند په پورے فتول. برابره لښکر پايده د پورے چه سر

لښکر ورپورے شوه بادشاهي فوځونو پرے باند مړه وکړه.

هو مره په سيند ډوب شول چې حساب كتاب يې نه وده. معامله
د شجاع برهم شوه لار ډيو سقز يو په سواد كېنه كېناست. پس د خو
مدت په سوات كېنه وفات شوه هورې يې كېنه يېتې
.... عالمگير محمد امين خان د لاهور صوبيدار له ډيو سقز
سره د يو سقز په مهم تعيين كړ. چې راغې يو سقز عالم په
سمه كېنه ميشته وو. له سمه يې پاسوه. وغرونو ته. سرې
يې ترميان كړل چې د شجاع همدونه په ككه روپي لاکړي.
يو سقز يو جواب ورکړ چې نوم په موجد شي ورې نکره نور جار
ودت لارې. - (تاريخ مرصع ملا ۲۹۲ ص ۲۹۲)

پس له هغه بادشاه دلير خان او ميرجله د محمد امين خان پلار شجاع
پسې د بنگال په نور تعيين كړ. بيت :-
تعيين په شاه شجاع پسې دلير وده معظه
وئې يو ست له بنگله هورې جرته خلكو دم
په بنگاله چې په شاه شجاع پسې ورغله درياب ترميان وده. دلير خان
له خپله لښکره سره په درياب ورکړه. پورته. اما په داپور
كيدل كېنه يې خوئې دا غوستي اسيا به سر ډوب شه. په بنگر د
شجاع ورغې مات كړ. په وخت د شكست وايي چې شاه شجاع له خو
سوه و سره نژدې تيريد. د پلار خان ته ورسې چې كه حكم كړې ته وده
به يې ورسو. منع كړ چې بادشاهان دې د موږ له تير و سره يې خډوي.
شاه يې ورته كړې ودريد. خو شجاع تير شه نور پسې لار توکاشام تر خنگه
يې ورساوه. - (تاريخ مرصع ملا ۲۲۶-۲۲۷ ص ۲۲۷)

مل بنگال مل معني آسام مل د خنگ يعني اراکان. شجاع په آخر كېنه
اراکان راجا په پناه كېنه ورغله

۱۴۱۔ ۵ وسیله دته ئے کتر مکر چرک دے (ک چ ن)

۵ وسیله دته ئے کتر مکر چرک دے (ا م)

۵ وسیله دته ئے کتر مکر چرک دے (ق م)

تومن :- ۱ سلو کلو (دیوانو) صلح

۱۴۳۔ ۵ مصلحت دسپینو تور و ورته بلیری (تا ک)

۱۴۴۔ ۵ ځکه هسه په هر چنگ باندېرے کا (تا ک)

۱۴۵۔ ۵ هېچ کاره :- نالائق، بے اعتباره ۱ ناکاره

۱۴۶۔ ۵ شونتې :- خصوصاً د نېترا و عموماً هر هغه قدرتی غوړ

لورکے چه د غرونو د سیدو کي ئے د شپه د ډیوے په ځای

د نړا د پاره پکار وي - ډیرو لورکے کوي -

د ځان :- لورکے -

۱۸۰۔ ۵ نسر په شان د کوته کلی کتو وچت دے (ق ن)

عیدل :- مقصد د هغه وخت د سوات د ملک عیدل

نه دے - دده په حقله افضل خان خټک د خوشال خان

خټک په حواله د نامنخ مرصع په ص ۳۲۱ لیکي -

”ملک عیدل اخترے طالے مالرو را غلډه چه موږ هم

د همزه په سبب تو ما پوښمغ توري یو د لاسه موښکر

وغیره هېڅ ونه شه -“

”ملک عیدل ملک اغتر وغیره کاد په تازگی مالرو را غلډو

بعضه فرار شویدی -“ (نامنخ مرصع ص ۳۲۵)

کت :- یعنی غټ

د ډی بی په کور ئے دوری کت کت کانری

چه د سوات ولایي بیلیری له پالنکه (کلیات ص ۸۴)

۱۸۱- همزه - مطلب حمزه خان د خوشحال بابا او بیټه او ملو خان

با ئیزی خوئے دے

ه هغه دایره د همزه د غاړې پول کړه (۱۸۱م)

پسول - کالے ، نریور

۱۸۲- قالے - مطلب ملک طالے دے - دا هم د سوات د هغه

وخت په مشهورو ملکانونو کيڼه وه

ه د طالې ملکي تته آینه ده

چه خهرو پکيڼه لیده شي زنگارنگه

طالے چرکه نرنگي دے په دیدن کيڼه

لويے چارخوئل لکه د چرک هوپو کړنگه

رکليات ۸۲

اوکړه - په سټوېچ کړو ورپورچه ماسته داچولے شي - اوکړه

يے بولي - د ديوک قالے معنی لوبښه دے

۱۸۳- کاچو د سوات د خلقو يو لرونکي ده (جيدبي)

ه نه حميد شته نه کي شته نه کاچو شته

ته له نورو سره سره له سنکله

(رکليات ۸۳)

حميد ، کي (ريا کي) او کاچو هم د يوسفزو ملکون ووچه دا

وخت لکه چه د مصرعے نه ښکاري وفات شوی وو - (کامل)

د اوزنگ زيب بادشاه د يوسفزو ملکونو پخپله ديو پوښتنه

په لړکيڼه په يوه موقعه خوشحال خان بادشاه ته دايي :-

” بيا بادشاه پوښتنه وکړه چه خو عالم دے په دا سيمه کيڼه -

خان علين مکان ووے چه يوولس نره کوره په وي - بادشاه ووے

چې سردار ئے پوډے . خان دوے نه سرداران ئے پېردی، بادشاه
دوے کوم کوم . خان ووے، جیب دے . بهاکوډے . ظریف دے .
« سوات د پوسفز پوچکے دے . حمید دے کاجوډے »

(قاریخ مرصع ص ۲۴۸)

۱۸۴- ه منکي ئے په کرم، نه ده په تور (تاک)

۱۸۵- ه حېطه يعني اېته، مانع، ورک

۱۸۶- زغابنت . ناخ، قارچ . حمله، نرغل .

۱۸۷- ه نورے تورے خاورے تورے پوکتوری (ت م + ارم)

۱۸۸- ه په کم نريات ئے سره جنگ وی په لشکورو (ت م + ارم)

سکوره - دکودا ئے په شان یو میکه آله چې نه مکه پرے هم کشته

شی اوچان پرے هم ویستلے شی .

جسې صاحب د « ت م »، او « ارم » د لفظ لشکورو تعمیم په لفظ
« لشکوروکوي، چې د پینورغلونو د « سکورو » چې د لحد ئے « سکوره » ده دایي

۱۹۰- شیخ میان نور د آخون دروېزه مو معتقد ملا ده . خوشمال خان چې

په کال ۱۰۸۶ ه کته سوات ته کته ده ، نو هغه وخت میان نور غالباً د

هغه وخت حکومت په اشاره د خوشمال خان د پاره ده د داسې قسم

مشکلاتو راولاړولو په فکر وو . چې هغه د مغلو خلاف لیکو جمع نکړې

شی او پخپل مقصد کینه ناکام واپس شی . د میان نور قبر په سلام پور کینه دے .

۱۹۲- سفیه - نادان - تاپوه -

فقیه - عالم ، دانا - پوه ، د علم فقه عالم -

۱۹۳- « کنز » یا کنز الدقایق - « حقیقی فقهی مشهور کتاب چې شیخ ابوالبرکات

عبدالله بن احمد نسفی لیکل دے .

قدوری - د احم د حقیقی فقهی مشهور کتاب دے چې امام احمد بن محمد قدوری

- ۱۹۲- ه هر حلال خرام په خان ياندې روا کا (تاک)
دا شعريه تاک کيې نشته
- ۱۹۵- ه نه په غ د قدری ميسر شوی (تاک)
- ۱۹۶- ه کينی شریع پريلوي په رشتو تو نو- (تاک)
- ۱۹۸- ه خپله خوږه دکوه بله غارت کا (تاک)
- ۱۹۹- ه په مسجد راځه پينځه دخته اذان کا (تاک)
- ۲۰۰- ه دميراث ماونه خوږه (تاک)
نوم په خان ياندې کينې ده
- ۲۰۲- ه نه په کيل زده، نه لوستل زده، تل ټکل کا { دم + کچن
تعويذ ونه ورکوي، په دروغ کيل کا
- ۲۰۳- ه په ناروغ په خونې لازياته توروغ { دم + ارم
طشت تعويذ دعا هيکل کيې په دروغ
- هيکل- دست تعويذ، حائل،
- ۲۰۵- ه که په ورکړه کيې خه درنگ خه خو تعطيل وي (تاک)
- ۲۰۶- ه چه رنځور له رنځه خلاص شي راته پشا کا { دم + ارم
نوربه بيا د چا تعويذ د ما بېلا کا
- ه نوربه بيا د ما تعويذ، د چا بېلا کا؟ (کچن)
- ۲۰۸- ه داچه زر هس ناسان کا آغا نه- (دم + ارم)
- ه داچه زر هس ناسان کا آغا نه- (کچن)
- ۲۱۱- ه چه خه ترس له خدايه نه کا ندی غول کا (ت + م + کچن)
ه که ترس له خدايه نه کا ندی غول کا (ارم)
- ۲۱۲- ه چه ملا دميان نور په حکم دروي (تاک)
- ۲۱۳- ه مياں نور که- (تاک)

- ۲۱۴- یاوه یعنې بے هوډه
- ۲۱۵- تړوپر - مکر - فریب ، حیلہ -
- ۲۱۶- ه چ په مایاندۍ جوړ کړوڅه تهمت (تم م)
ه چ مایاندۍ جوړ کړه تهمت (ام)
ه جوړ کړ تهمت (کچ ن)
- ۲۱۹- تکفیر :- کافرو کیل -
- ۲۲۰- قلماق - پهره دار - مړی ، غلام ، د توکا نوقبیلہ -
پخوا به د قلماقو توکانو نخه ختی بکلی نه لوی د مړی په توگه
پلورل کیدل - (حبیبی)
- ۲۲۱- ه د میدات مکر په علم کتې لاجدشی { (تاک)
حبشی چ په مخ حال کتې پر دی لاجدشی
- ۲۲۲- ه د سوات خلق یې له کل علمه موړ کړے (تم + کچ ن)
د سوات خلق یې کل عالم موړ کړے (ام)
- ۲۲۵- مجهول - نامعلوم ، هغه فعل چ فاعل یې معلوم نه وي -
- ۲۲۶- ه دا احوال به په بل فصل کتې اظهارشی (تم + کچ ن)
ه دا احوال به په بل فصل کتې آشکارشی (ام)
- ۲۲۸- ه چ لعنت به په یزید یاندۍ دای نه (تاک)
" اوس د هیشوک پر یزید لعنت نه دای ککړله گمراهانو
چ په رفض کتې غره دینه پیچده - " (مخزن م)
- ۲۲۹- " دوی دای دے وحین په مرک راضی شه - دے کافرشه دا
خبره پی هوده - دے صحیح خبر دے چ یزید اهل قبله وو معنی
وو " (مخزن م)
- ۲۳۰- " دولس امرار دے پرفضا کړه ، داسیر حین په دفا راضی دے -
(مخزن م)

۲۳۲ - غم د هغه مټمیرا تاري مخفف شکل دی. دلته مراد اخون درويزه

دند دے بلکه يو بل ملا دے چه د مخزن کاتب به وو. حکم چه پدغه
کال (۱۰۸۶) درويزه تر دغه دند وو. او دند درويزه به مخزن
اسلام کي دغيسه تحريضات شته. بناي چه دغه نسخ کي به يو بل
متعصب سړي ياد غم، چاهل کاتب لاس وهلي وي. او خدا فنا
مشروع خبره به ئې پرامانه کړه وي. چه خوشحال خان دند
غند لے دي. (حبيبي)

۲۳۳ - ه داندکور چه داره سوات کي مشهور شدا (تم + ام)

ه داندکور چه داره سواتو (ک چ ن)

۲۳۴ - ه گدو ئې داره به را ويري چه دا آشول کړه (تم + ک چ ن)

ه گدو ئې داره به دا ويري دا کيچ کول کړه (ام)

۲۳۸ - ه مياں نور دے (تاک)

۲۴۲ - ه چا به دا دے چه قويه ده د ویشود دے (تاک)

۲۴۳ - ه چه ئې زړه هيسه خبره به ما وايه (تاک)

۲۴۴ - دا اخون درويزه د کتاب نوم مخزن الاسلام دے -

نظامی کنجوی فارسی متنوی مخزن الاسرار" نومبړي کيدے شي

چه خوشحال خان خټک هم "مخزن الاسلام" ياد کړه وي. او

دروستو ميا د کوم کاتب د غلطۍ په وجه "مخزن الاسرار" ليکله شو وي.

۲۴۹ - فارسيو به يعني به سبطه، به علاقه، به تعلقه -

۲۵۱ - بوسيري :- معرکي د بوسيرکلي وسيد ونکے وو. خپل نوم ئې

شرف الدين محمد بن سعيد وو. د عربي نعتيه قصيده بڼه ده

مصنف وو. په کال ۱۲۹۶ کي پيدا او په کال ۱۲۹۶ کي

وفات شو -

سہ عربی ۽ ترکی تو مضحک راوړی۔ (تاک)

۲۵۳۔ جلال الدین حمزه آذری چه په کال ۷۶۲ هـ کښه کړه ۸۲۲ کلونو په عمر وفات شو۔ د خراسان د سیدونکې او د دیرو کتابونو معنف دو۔ د یو خونوونه ډاډي۔ دکه

بهمن نامه، طغرائی هایدون، ثمرات او د دیرو نورو اشعار د یو دیوان ۲۵۴۔ ناصر خسرو بلخی چه حکیم او څڼیل وقت د فارسی مشهور شاعر دو۔ په بدخشان کښه ۶۰۰ مزار دے۔ نه مانه د کال ۳۹۳ هـ نه توکال ۳۸۱ هـ یادیري۔ اخون درويزه د ناصر خسرو بلخی د یو ۷۰ تصید ۷۰ شعرونه په "مثنون الاسلام" کښه را توبه کړيدي۔

۲۵۵۔ د درته خا وایم چه څه دی د بستودی (تاک)

۲۵۶۔ مباحات (۴۱)

مباحات۔ یعنی فخر، نیاز، ویاړ

س په دا هی شان کتاب ۷۰ مباحات کړه
د حاجی توهفت اوزنگ ۷۰ درته زیات کړه

حاجی د مولانا عبید الرحمن تخلص دے۔ حاجی د نظام الدین دشتی څو ۷۰ وچه د کال ۸۱۰ هـ دشعبان په میاشت کښه پید او د کال ۸۹۸ هـ د محرم په میاشت کښه د مدینه منوره چه لاره د سفر په دوران کښه وفات شو۔ پنځه څلویښت کتابونه ۷۰ لیکلي دي۔
"هفت اوزنگ" ۷۰ دا اوده کنا یونه دي۔

(۱) سلسله الذهب (۲) سلامان و ایال (۳) تحفة الاحرار

(۴) سمعة الابرار (۵) يوسف زليخا (۶) لیلی الجنون۔

(۷) خود نامه سکندری۔

دغه نه علاوه شرح ملا بهارستان، شواهد اولواح وغیره هم
دجای مشهورکتا بونه دی. جای یوشهور او دقاری لوتی شاعر
عالم اوسوی تیرشویډه. دهرات (افغانستان) د ولایت په
جام نوټه کلی کینې پیدا شو. د ځنوپه خیال د جام د ساه په
خروج و من کلی کینې پیدا شوه ده.

۲۵۶. ه خاص په خاص او عام په عام وئیل خوښیوی (تاک)
۲۶۰. ه کد ټی فاره په داوړ او په دا بول کوږ (ق.ن)
کچ او کول یعنی نادان.

یادگیرنه :- دغه لړ کینې ۲۳۶ نمبر شعر هم و خیری
ه که په پوه کینې دا غاډه مانې وی
د نره غم ټی تره لکو کچو کول کا
ه نه لاهه کچو کول قادیله نه یم

چه لاله به به دم ستاله جمال

(کلیات خوشحال خان)

۲۶۱. شعر ۲۶۱ او ۲۶۲ دا دواړه په (تاک) کینې نشته. د مغار سوا
کینې د نایسکینخیلو یوسفز دیو کلی نوم ده.

ه چه احوال دیوسفز یو را معلوم شو { (کلیات ص ۵۲۴)
لواغرو ماته بنه وړنه د مغار

پیول :- موجوده سوات کینې په دغه نوم کوم کله مایدا نه کوږ شو.
البتة د کال ۱۸۹۶ سوات چه جغرافیائی نقشه ټی د نشتی
سوات نه مختلفه وه. کیدیشی دا "پیپل" وی.

پیپل کله مروان منل کینې دکوی برمول او ملټی کلیو ترمنځه نن هم
آباد ده.

په شعر ۲۶۸ کې چې د کوم رود ذکر دے - شاید دا اشارو
هغه رود ته وی چې د یازدو په رود یاد دے او د یازدو
او شیرخانې نه تر پلې راتیریری -

د ثوار لسمې صدۍ عیسوی په شروع کېته څه وخت چې یوسفزی د
ملک احمد په مشرۍ د الخ بیګ ثاني له ظلمه پېښور ته ورسیدل
او د لږاکو د دوواو دے (دوآبه) علاقه ورو پخپله - نو دغه
وخت په اشترغورده یکانا نوبینه دے - د یکانان د پکېل ، غیت
و د او پکېل هغه وخت د سوات بادشاه دے - یعنی هغه وخت ■
اشترغورده پوه بکلیار دے ، سری بالول ، شیرخانې ، مو د غورمن
د ملاکنډ تر څو کسوات کنړ لے شو - (توار یخ حافظ ، حکمتنا)

۲۶۲ - د اوس په دروت اولس کې ښه ملک عبدال دے
کښه زر کا خدا دے څه هره چې موگ بد رنگه
(کلیات ص ۸۴)

۲۶۳ - د فواغ د قوت تر سپوره لاندے ناست وم (تم ۴ کچن)
د " " " " " ناست وم (۱۴۱)

۲۶۴ - قرد - موجوده پښتو کې د " نو " معنی بندۍ -

۲۶۵ - ملا قوب - بیقراری ، بې آرامۍ -

۲۶۶ - مجتهد - چې د فقه مکتب راو کاوې -

۲۶۷ - د یک تنها مواجه (تاک)

ختمان - د خصم جمع ، د یو بل مخالف

۲۶۸ - چې غریزی درته وغوړیږه له مکه (۱۴۱)

د چې غریزی درته وغوړیږی له مکه (کچن)

۲۶۹ - د خبرو مو ښکاره کړو سره دهر (تاک)

- ۲۷۹- ملکان شينخان علماں داپه سوره شول (تاک)
- ۲۸۰- پښکې - دکړه وېژوتې -
- ۲۸۳- حبيبي صاحب ددې شعر دويمه معرعه داسې سمه کړيدې -
س عالمان ، شينخان په پورغصو دلار دو -
يعنی عالمان او شينخان له قهره دک وک وک وک - بنيافي هم دويم
دلاره واو په کسره وي ، دکمند او آهنگ په معنی -
- ۲۸۵- چوټ :- حبله ، مهرش - چوټ وکول يعني حبله يوکول ، چه
خوشحال ټکڅ په خپلو خطو پريماں نور حبله او اعتراضونه کړي دو
۲۸۷- فضول ټکڅ خپله کتلي په ملا وک (تاک) (حبيبي)
- ۲۸۸- داپه قافونه (تاک)
- ۲۸۹- ترهات يعني لاف ، باډې ، بې معنی خبرې ، خوشه خبرې
طرهات - (ام)
- ۲۹۰- په هغه جواب دې درست وکړه پوهيد لې (تاک)
- ۲۹۲- هزيمت يعني شکست -
- ۲۹۶- کيدی خر - يعني ټپوې نه منسوب ، نامرد ، بې غيوره
- ۲۹۷- په مخزن د مغلف قسم وکړلې (نم)
- ۲۹۸- په مخزن د مغلف قسم وکړلې (ام)
- ۲۹۹- خذليت - يعني فريب ، چل دل ، دوکه
- ۳۰۲- سه درست د نفس په هوا غرق ده سرتريايه
کنړه ولې به دعوی کړه ده بې حايه
- ۳۰۳- تکذيب - يعني په دروغه -

- ۳۴۔ ۵۔ کار د خصم د خپل خپس د حق گوئی ته
دواړه یو دی جوړ دی د حق سوئی ته (کچن)
- ۳۵۔ ۵۔ کار د خصم د خپل خپس د حق گوئی ته (کچن)
- ۳۶۔ ۵۔ دواړه یو، دی جوړ دی د حق و سوی ته (کچن)
- ۳۷۔ ۵۔ حق انصاف حساب یې واړه له زړه لار دی (ن م + کچن)
- ۳۸۔ ۵۔ حق انصاف حساب یې واړه له زړه لار دی (ارم)
- ۳۹۔ ۵۔ مستمع - اوریدونکې
- ۴۰۔ ۵۔ یو پښتو کلام موزون دې بیان شو (ناک)
- ۴۱۔ ۵۔ کتان - یو قسم اخیست، د دې پخپله دا خیال وځنډ سپوږمۍ
په رنډا پرک پرک چوی -
- ۴۲۔ ۵۔ د دروغو سچو دورې د بیابان دې (ناک)
- ۴۳۔ ۵۔ ته به واچې په هر چا توښه اوبه شو (ناک)
- ۴۴۔ ۵۔ کتۍ په پرتو ولسون ته کړه آغاڼه (ق ن)
- ۴۵۔ ۵۔ مدغې په دا خبرو خود آگاه دې (ناک)
- ۴۶۔ ۵۔ هم مخزن نه دې د شعر په هرقې کښه (ناک)
- ۴۷۔ ۵۔ د کورۍ مخزن " مڅ
- ۴۸۔ ۵۔ چې کښه وځي د روغې طلبکار شو (ناک)
- ۴۹۔ ۵۔ د "ناک" په نسخو کې د دې شعر دویم مصرع د شعر ۳۲۲ سره
د دویم مصرع په حیث پکار لې شوی دی، هر کله چې د شعر ۳۲۲ دویم
مصرع او دویمه یعنی شعر ۳۲۲ وړې مې مصرع په ذکر شوو نسخو کې پېښ نشي
په "ناک" کې د شعر په ۳۱۸ مخور دې -
- ۵۰۔ ۵۔ کڼه دا پدې په ماکړې واړه خپره (ناک)

۳۲۹۔ طراز یعنی آرائش -

۱۔ له نقشه له ترازه (۲۱)

په پږه پياز وړتل = رافق کول او د ژغې چم ورسره کول (حيثي)
 ۳۳۳۔ په تيريت کېن د ميال خور خيره قاميری۔ په دے بيت کېن د
 خوشحال خان خيله خيره ده۔ (حيثي)

۱۔ د دُنيا خيره نه وه کار د دين ده
 د ما زړه د مؤمنانو سبره سپين وه (تاک)

۳۳۴۔ فضیلت۔ مـسـوائی ، ذلت ، خواری -
 ۳۳۶۔ اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ ، یعنی زه د شيطان مردود
 نه پناه غواړم۔ دا کلمات د شيطان د شر لرې کولو پياوړي
 شي۔ ۱۔

پس اعود از بهر چه باشد؟ چو سگ
 گشته باشد از ترفیع نیز تنگ (مولانا رومی)

۳۳۹۔ ۱۔ آلوده نه په غرض او د ژ په حدیم (۲۱)
 ۳۴۰۔ ۱۔ که په دا توبه اور پورے چه سوات شي۔ (قن)
 ۱۔ که په دا طور اور پورے چه درست سوات شي (تاک)
 میله۔ طرفداری، حمایت، مرسته (حيثي)

۳۵۳۔ نیت۔ لښه
 ۳۵۵۔ دغه شعر نه پس د درې آتیاو شعرونو يو مکمل فصل
 په "تاک" کېن نشته
 ۳۵۶۔ تزویر۔ مکر، فریب، حيله
 ۳۶۰۔ یتہ۔ ایتہ۔ حکمر۔

۳۶۳-۵ په بازار وټاښتار جوهریانو

علی یاقوت اوکھی لال دربارہ ہودی (مکمل نیا)

۳۱۔ دعوات - د دعوت جمع ، دعا کافے۔

۳۷۹۔ گروہیدل - ویہیدل ، خوفزدہ کیدل

۳۸۰ - حنظل - مرغوبے

ۛ ستاد خطے چینہ حنظل و ۛ هم عسل و ۛ

وہرچاتہ توپونہ د عمل کا

(د خوشحال خان)

۲۸۲ - دَکُورِ شَعر ۲۹۲ و ۲۹۳

۳۸۴ - نادانیت - ناپوه

۳۸۹ - شیخ آدم بنوری - دودی پختله افضل خان خٹک دتاریج مع

یہ مذہب نیکی -

فعل دے چہ پلاس دحضرت الثانی چہ میان اسماعیل نو مبداء پہ

اسل مشوان پرے دلا کہ مشوان پر عانت تہ سیدان بائی ۔ نوکو دشاہ جهان

نوری دے ..
.. ہر گاہ چہ حضرت پیدا شدہ چہ قابل

د مکتب شریعہ، ریاضیہ امتداد و سیارۃ - تعلیم و د علم ظاہری

ورثہ کا رد یہی مدت کتبہ علم ظاہری خواجہ

..... غیب و لا دئے کفر

شہرت سے کد قابلیت و خان جہان تہ و رسیدہ خان جہان

کے یلارتہ ووے جے فرزندِ ناقابلِ ادراکِ شدیدِ اہم و میدہ نشی۔

رائے ولہیہ نوکری کر۔

حضرت ایٹان یلار وروست - نوکروخان جہان گوری کر۔۔۔

..... نقل دے یہ بونہ و سرخ نے قاحت یہ گوار و کپے ولا۔

بت خانہ ءے وړ اندکړه - بت ءے مات کړو - بت پرست ءے مړ
 کړو اکس ءے مخ په ځنګل روان شه - په ځنګل
 کيڼه یو سپین پریږه فانت وه ملاقات ءے
 د هغه بزرګ سره وشه هغه القیاس دا زنگ
 د څوارسو وارو طریقو او شاد د حضرت ایشان له اکمل کاملاًنو
 واخست څلور لکه مریدان ءے وو - په سبب
 د پر شهرت شاه جهان بادشاه په هر اس شه - سعد الله خان
 او مولانا عبد الحکیم ءے درواستول چه د مالک ملکه ووځه -
 حضرت مسجد ته ورغی کبیرا ست چه دایم د بادشاه د ملکه
 اورتم - نور په زیارت د مکې معظمې ازمینه مثر ءے روان شه چه
 په دکن ورغی - اورنگزیب په زیارت د حضرت ایشان ورغی -
 دغای ءے ورته وکړه چه ورځه بادشاه شه پس له هغه
 په لږ مدت کيڼه په مدینه مشرفه کيڼه وفات شه
 ۳۹۰ - سلوک - د صوفیو په اصطلاح کيڼه د الله تعالیٰ قربت
 غوښتل -
 مقلد :- تغلیه کوڅکي، بغیر دغه دلیل په خبره عمل کووڅکي، پیرو -
 ۳۹۱ - محضر - فیصله ، د قاضو تحریر -
 ۳۹۲ - ترور ءے - لومبره - روپا -
 پرانګ پش - پرانګ پیش - غټ پیش یا پیشه
 ۳۹۳ - قطب - هغه ولی چه د خدای تعالیٰ د طرفه ورته د کوم
 ملک انتظام ورپه غاړه شوې وي -
 غوث -
 لوټ - آلاش ، آلودګی -

۴۱۶ - د قیغې - باره کیږي ، فقط

جهول - جاهل ، احمق ، ډیر ناپوه

۴۲۱ - افگنده - عاجز ، معذور ، مجازاً "خوږه"

۴۲۳ - زینار - هغه زنجیر چه هندوان یې پکاره کوي -

۴۲۴ - یوقلمون - یو مایه ریخت چه ساعت په ساعت رنگونه

بدلوي - قسما قسم ، زلمکارنگ -

شانه - ډ منځ

۴۲۹ - پیني - ټولی ، لوی

۴۳۱ - درمه - مکر ، فریب ، دوکه

سیورغال :- مدد ، معاش - انعام - هغه عطیه د نارنگ

چه په بدل کيږي د فوځي خدمت شرط او قید نه وي (کامل)

د دا هم زما د تورے مدقه ده

پښتانه چه پرکني خوري سیورغال

(کلیات ص ۵۴۵)

۴۴۰ - شاه عیلي - میان عیلي د سند دیکوله سادا تومره یوزاهد

دو - چه په اټک کيږي اوسیدنه او دده یادونه د اخون درويزه

په کنا یوفو کيږي شويدي (۹۸۰ هـ حدود دگوري)

د ذکوة الابراارد والاشار " ۲۶۱ - ۲۹۷) یوبل سید عیلي

هم پيژنو چه "عید الوهاب اخون پنجه وروړه" ، باني چه

دغه دواړه یوسړے وي (حيبي)

افضل خان خټک هم په تاريخ مرصع کيږي د اخون درويزه په

حواله د یو میان عیلي ذکر په دے ډول کوي :-

دو نقل دے له اخون درويزه چه اکبر بادشاه له هندوستانه

وکشمیرته روان شه - د یوسفزی ملاحظه په خاطر کيږي ده
په دا وخت کيږي میاړه عیسی و سردار افوقه د یوسفزی و کابل چې
که صراح کتاب د ملا شاه خانی سواتی له کتابخانه مالرو را
واستوي د املاک به ستا سوداګر بادشاهه خلاص کړم (ص ۲۴)
سرست :- یو ملازمند د پښتو سلوک الغزات مؤلف او شاعر

داخون خالاک توغی مریډ او ناکر د پښتو نوچه ۹۵۰
په شاوخوا کيږي به په زوکړه دي او تر خوشحال لږڅه
د مخ زوندې وه - بناي چې دلته دغه سرست مراد دي
روکړي پښتانه شعراء - ۱ (۷۷) (حبیبی)

۴۴۴ - عینېدي :- سرکشي ، جنگجوي

۴۴۲ - بناي چې مراد شيخ قاسم بن شيخ قدم ته زه خليل غوريا خیل وی
(۱۹۵۶ - ۱۹۶۱) چې د پښتور په دوو واده کيږي د قاري طريق مرشد
ده او د ذکره الاولیاء افغان مؤلف دے -

(ذکره الاولیاء) یا به مراد اخون قاسم عبد الله یا پښ خیل
شنواری کوي چې د پښتو نواید الشریعت مؤلف او داخون درېره
دا دې مکتب غړي دے او د خوشحال خان لږڅه د لڅه وه -

(حبیبی)

د نګرېږ :- د کوهانې ضلعې باختره دا دوشاه سره په مزار دے
شیخک - بنوخی

ایل - مطیع ، فرمانبردار

۴۴۴ - بونګری :- ابو بکر یا ابابکر ولد شاه اسماعیل حسینی سید
دے - دوه ښځې په نکاح وکړې ، چې یوه بی بی حلیمه نومیده او
بله نورجان پیر سباک د بی بی حلیمې له خیمې زده - هر کله چې

- سید عمر او منصور علی د نورجان له نه زکیدی دو -
- منصوری - د ابا بک و لد شاه اسمعیل زوے منصور علی مریدان -
- س له بدعت له فاده په دورې دو - (تاک)
- ۴۴۶ - س. یوسفزیه همه د اړه عیسیٰ دود (تاک)
- ملکا فوسره گډو په سواۍ دود
- عیسیٰ :- یعنی شاه عیسیٰ مریدان -
- ۴۵۰ - س. د روښان خیرالبيان د و لیدلے (تاک)
- هغه هم مجهول بیان د و ناپسندلے
- ۴۵۳ - س. خارجی - د راضیانو خلاف یوه فرقه چې اصحاب قلعه خوبه
- کښي ولے حضرت علی د بنه نه مگوري او په حضرت علی د یو خوج
- کړے د و - مخک د ورته خوارج والي - یو سرے یو خارجی بللے شی -
- مارجی :- یعنی پیر یا نوښادۍ نیکه - لکه د انسانانو بآدم علیه
- السلام -
- ۴۵۴ - س. درويزه به د یزید دوزے بللے (تاک)
- ۴۵۵ - س. ملکان چې د و کیدل په د و به سمخ شته (تاک)
- سمخ - خوشحالی
- ۴۵۶ - س. ملکان د و د اړه د یستل له سواته (تاک)
- ۴۵۷ - س. میدیج - قادر، نوے ، عجیب
- ۴۶۰ - س. شوه تولاندے (تاک)
- ۴۶۲ - دغه شعر کی د اکیر باد شاه دین الله د اشاره ده -
- ۴۶۳ - بدره - کخوره ، همیا نه -
- بلوت :- د دېره اسمعیل خان ضلع او تحصیل یو کله دے -
- خوشاه عیسیٰ د یوسفزیه میر و - او که د نظر لاندے

بلوت نه هم ياد شوې بلوت مراد وي نو د مصرعې تعلق به
شاه عیسی سره نه وي۔ (کامل مرحوم)

- ۴۶۵۔ درویشان مرید به وران شه په یقین کتنه { تم
سل فتنه به یې پیدا کړل په دین کتنه
سه درویشان مرید به وران شو په یقین کتنه (کچرن)
۴۶۶۔ سه درويزه د ناگشودن برپا کړو { تاک
خارجي ئې يوسف زه ځای په ځای کړو
۴۶۸۔ دواب۔ د دواب جمع، د سوري او بارودارۍ ځناور لکه
اس، غولۍ، او بن وغیره۔
۴۷۲۔ سه مدعي شېخان که هم تر شماره تیر دی (تاک)
۴۷۶۔ نیم حکیم خطره جان د نیم حکیم خطره ایمان
۴۷۹۔ سه يوسف زه ساره کړه له سیده
ملنگان زه وشرل واره له ضده
دلته له سیده مراد هغه شاه عیسی دے چې د مخه ئې نوم
په ۴۸۰۔ ۴۷۷۔ بیتو کتنه ياد شئ (حیسی)

کتابیات

- (۱) تاربخ مرصع : افضل خان خټک
مقابله، تصحيح او نوټونه د کامل مومند
- (۲) خوشحال خان خټک (اردو) از کامل مومند
- (۳) تذکرة الامرار والاشرار - اخون درويزه
- (۴) مخزن : - اخون درويزه - مقدمه د سيد تقويم الحق کاکا خیل
- (۵) امرمغان خوشحال : از مياں سيد رسول ريسا
- (۶) سوات نامه : د پوهاند عبدالحی حبيبي سرليک او څرگندولو کاکا خیل
- (۷) پټه خزانه : محمد هوتک
- (۸) پيو سياق : امرعقاب خټک
- (۹) د افغانستان پخوانی تاريخ : (د دويم جلد) احمد علي کهزاد
- (۱۰) پټان : - اولف کير
- (۱۱) پستانه د تاربخ په رڼا کې : ظفر کاکا خیل
- (۱۲) تاربخ يوسفزې : الله بخش يوسفی
- (۱۳) تواربخ حافظ رحمت خاني
- (۱۴) د سوات نلے قلمی نسخہ - پښتواکېرمی
